

OBROU

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUCHLÝ-SYTNIANSKY.

Roč. VIII.

Turč. Sv. Martin, 31. Januára 1877.

Číslo 1.

Švihák.

Poveš od Miloslava Dumného.

1855

I.

Pod nebotyčnými Tatrami účinkoval požehnané v tichej dedinôčke národný učiteľ Pavel Javornický. Bol to človečik skromný, tichý, v úrade pilný a svedomitý, v domácnosti prísolaskavý, v živote spoločenskom priateľ srdečný, uprimný; jedným slovom, bol on zrkadlom všetkých kresťanských cností. — Za onoho času, do ktorého dej našej povesti padá, nebolo ešte školského krajinského zákona, nebolo škôldozorcov, nebolo toľko paragrafov, ktorými by sa školstvo riadiť bolo malo. Bolo to v tom čase, kde každý učil dľa svojej ľubovôle a kohútiky s ostrôzkami po šlabikároch si vykračovali. Či máme ľutovať tie časy a bláhať si v časoch terajších? Nepoviem na to nič, záverkuje, milí čítatelia, sami; veď viete, ako nám je dobre, slavno na tom svete!

Výborný učiteľ Pavel Javornický bol i v tom čase hodný, na slovo vzatý učiteľ. V každom stave a úrade závisí všetko od toho, či má stav a úrad ten zastupujúci posvätenosť k nemu lebo nie. Kto úrad a stav povolania svojho nepovažuje len za jarmo a bremeno, kto v ňom žije, len jemu sa teší a mimo neho celý svet je mu i so svojimi výhodami, rozkošami a slávou len pobočnou vecou: ten nie len že so svojím stavom na veky spokojným bude, ale i účinkovať musí blahodatne a požehnané; ten v malom v stave bude vykonať veci veľké, vznešené.

Tak počínal si a žil Javornický. Skromného stavu svojho neresti, boje a útrpnosti veselou myslou

snášal; veď mal to povedomie, že je stav jeho stavom apoštolským, v ktorom s mnohým sebazaprením vykupujú sa zlé dni a neprijemné príhodnosti časov. V tom utrpení a boji

1

Ced.

Dr. Svetozár Miletič.

podporovala ho mohútne anjelská manželka jeho a verne snášala s ním dňa bremä i horko a bola jeho strážnym i potešiteľným anjelom života jeho. Čo dobrá a uprimná manželka môže v domácnosti, čo platná je ona životu manžela, v úrade postaveného, to by bolo zbytočne dokazovať; vidno to dostatočne na takom manželovi, jakým bol i náš učiteľ Javornický, ktorého nebesá pokladom tak drahým obradovaly a obdarovaly. Preto pravdu má Písmo sväté, keď hovorí, že žena dobrá je poklad veľký, neoceniteľný, že ďaleko nad perly je cena jej. Manželka Javornického, Marta, rodená Pivková, zasluhovala toho mena, ktoré nosila. Však nielen pečlivosť Marty, i útlcit a šlachetnosť srdca i náklonnosť k vyšším veciam spojovala ona vo výbornej duši svojej. Javornického domácnosť bola svätinou; bol tam riad i sklad; čistota a jednoduchosť jakoby byly dýchaly na každého, kto do prilytku vstúpil, a pokoj i spokojenosť jakoby sa byly dotýkaly každého srdca, ktoré v tej domácnosti len za čas, bár jak krátky, tam bilo. Vozduch tejto domácnosti širil sa i po celej obci mohútne. Manželia predstavovali si vzájomne učiteľovcov za príklad a jako rodičom bol jim spôsob výchovy jedinej jich dcéry Martušky vzorom tiež pri výchove detí jejich. Pravda, že mnohí občania vysmievali iných, o Javornickovskom dome chvaloreči hovoriacich, s tým obyčajným starosvetským: prečo by sme my tak žili, jako Javornickovci, veď sme my nie rectori; a prečo by sme my tak vychovávali svoje deti jako oni, veď sú to nie rectorčata? — Pri tom všetkom i tí, čo takto hovorili, nemohli sa úprimne a srdečne netešiť tej milej domácnosti rectorovej, nemohli sa dost vynáčuďovať tomu zlatému dieťaťu, malej Martuške. Pozrieť na to dieťa — už bolo jednomu dobre vókol srdca. Keď kto počul hovoriť to mladé, múdre, ku každému úprimné, vlúdne a prívetivé dieťaťko, diviť sa každý musei. V skutku rozum zostal stát človeku, či je to dieťa ľudských rodičov dieťaťom a či od volakial z nebä zpadlo dolu na zem, aby biednych ľudí sta anjelík malý na lepší stav a lepšíu vlast upomínalo. Celé jeho držanie a chovanie sa tak vyzeralo, jako držanie a

chovanie sa vyššej, nadpozemskej bytnosti; jako by si nebo bolo chcelo raz zahrať čarovnú hru s touto biednou zemou a poslalo jej bolo malú bytnosť zo svojich slerických výšin k oblaženiu, ku obveseleniu a potešeniu dolu na zem. Tak sa jakosi dobre, milo cítil človek pri tomto dieťaťu; jeho objavenie sa všade ľúbo pôsobilo, jeho reči blázily a jeho hra na fortepiano až do siedmeho neba zanášala dušu človeka. Hudba je reč taká, čo každému srdcu milo lahodí; nielen ľudí vzdelených ona nadchýna, oduševňuje; i prosté, nevzdelané srdcia zaujíma, šlachti, obveseluje. Keď Martúška Javornických na fortepiano zahrala, plno bolo ľudu popod školskými oknami Detičky natriasaly sa ženičky si za nótu klavíru po tísku nótily a parobci veselo pokreskávali. Všetko tou hudbou ožilo.

Vo škole stávalo sa za včas rána. A nebolo rána, žeby pod školskými oknami ľudia neboli shromazdení bývali. Prvá práca za včas rána v škole bola: Bohu slúžiť. Domáci, služka a mendík postavili sa vókol klavíra, pri ňomž Martúška sedela, a so sprievodom jeho začali spievať tie utešené rannie nábožné pesničky: „Jak pekne svieti dennica!“ alebo „Minula nočnia hodina,“ nie ináč: „Povstali sme z loža svojho!“ Domáci spievali dnu v chyži a celý zástup shromazdeného ľudu spieval pod oknami. A keď sa rannia nábožnosť v škole zkončila, potom začalo sa v dedine z dom na dom práve tak nábožne spievať a odbavovať sta v škole; mnohé dietky si pri tom hrali na Martušku, posadily sa ku ohnisku a preberaly po ňom prstami staby klavírovali a starší jim dávali nohou takt, jako to od Javornického boli videli. Tak to išlo na obed s tými utešenými poludními pesničkami. Nevieť, či to fortepiano a či len vóbec ten nábožný zvyk v škole taký čarodejný, taký divotvorný účinok maly na tú celú obec, ale nábožnosť sa v nej udomácnila a celý stav domáci premenila, s ňou prestaly sváry, kriky, prestaly nielen v dome, no, i na ulici.

Popri škole išla stárež, mládež vo dne, v noci s takou pietou, staby to bol dom Boží, a keď sa často stalo, že opilí z krčmy sa viedli okolo a nedobryžen robili a spievali,

to ihneď začúchli pri škole a šeptali si: „Tu ticho, tu je škola!“

A tie dievky, jak rady do školy chodievaly! Rodičia jich ani doma udržať nevedeli a bola by tá mladá chasa ustavične len v tej škole sedela. Ej, muselo sa tam dievkam dobre, veľmi dobre vodiť! A veru, že sa jim dobre vodilo! Pán učiteľ všetky rád mal; každý predmet, ktorému sa dievky učily, tak pôvabne vedel vylicitovať, znázorniť, že si ho zamilovaly, že jim až srdce v tele skákalo. A čo to bolo všetko u prirovnaní tej radosti, keď sa pekne držaly a pán učiteľ jim za odmenu utešené poviestky i z Písma svätého, i zo života vyprával. Na jar učil stromky štepíť, starším ukazoval po škole spôsob svojho včelárenia. Dievčatká smely ísť do učiteľovej chyže k Martuške, ktorá jim tie najutešenejšie pesničky od výmyslu sveta, jako sa hovorí, na klavíre zahrála. A ešte ani na tom nebolo dosť. Martuška zaviedla dievčatká do svojej zahradky, tá m jim svoje kvetinové hriadky ukazovala, i vysvetlovala jim, jako ona tie kvietky pestuje a slúbila, že jim založí na jar pri jejich domčoku kvetinové hriadky.

V zime na dlhých večierkach bola škola dievkami i staršími hospodármi i hospodinami preplnená. Ženičky prišli na priadky so svojimi kúdelami a chlapy tiež radšej chodili do školy, lež do krémy. Ale mu i bola trňom v oku krčmárovi Icíkovi tá škola, tá nešťastná škola! Pukal zlostou, že učiteľove populárne prednášky o hvezdárstve, zeme- a prírodopise, historii a vynálezkoch ľudských jednoduchých rolníkov viacej pútaly, lež Icíkov zbožňovaný trúnok, rosolka a pálenička vôbec. Čo sa nažaloval u slavného panstva na toho učiteľa, ktorý svádza ľud v tej škole. Chce vraj, aby sedliak bol učeným a múdрым, kdežto za sedliaka má pán myslieť, on ale k pluhu a motyke narodený, týmito sa zaoberať má. Ale darmo mudroval múdrego Šalamúna potomok Icík! Vtedy ešte nebolo jako dnes, panslavismus nebolo možno učiteľovi nadišputovať a nevinné schôdzky ľudu v škole vlastizradou bilagovať. Tak sa ľud i napozatým shromažďoval v škole a Icík aj-vekal, na niektorých loptošov a korhelov v de-

dine súc odkázaný, ktorých ale potom i poriadne sdieral. Niejedon z nich prišiel už na bubon, pri čom Icíka voždy to najviac mrzelo, že nemohol nič vylicitovať, lebo rázni občania s richtárom na čele voždy sami znali to vykúpiť, i nepopustili v licitácii, kým majetok jim nepripadol a židovi zmôcť sa v obci na žiaden spôsob nedopustili.

To je veľká výhoda podtatranských krajov, že jako dlho tuhá zima trvá, tak je to krátke leto nie sťa na dolniakoch sparou a prachom nezdravé, nesnesiteľné, ale mierna teplota jeho vždy s čerstvým vzduchom spojená, jednak blaží dedičanov, jako i do tých zdravých krajov vyvábených veľkomeštiakov. Nuž keď prišlo takéto jaro a ešte krajšie leto, byly nové radovánky v škole. Pán učiteľ prechádzal sa s dievkami po poli, po lúčičkách a lesoch. Vysvetloval jim všetko, čo sa jim na ceste naskytlo z tých troch ríš prírody. Jedného dňa zanimaly jich živočíchy, druhého byliny, kvetiny a stromy, tretieho zas nerasty. A na všetko toto je tak utešený a bohatý ten lúby kraj Tatier! Kvetna slovenských krajov je v skutku pôvabná, a že botanisovať chodia hufne do našich Tatier cudzozemci, to je len všeobecne známa vec. Pán učiteľ Javornický poznal každú kvietok, jako stará Dora, čo po Tatrách zeliny liečive sbierala a každú nielen menovite, ale i dla liečivej sily poznala. On poznal každého ptáčka, každú žúžalku, každého zemeplaza, nieináč i každý kamenček. A dievky sa snadne mnohému od neho priučily, tak že keď celé sbierky motýlov, chrobákov, zelín a kameňov domov nosily a rodičom o nich rozprávaly, títo dobre divom sa nezašli, čo to tie drobizky všetko vedia a o všetkom tak rozumne rozprávajú.

Nuž, jakože by v obci Javorníky nebola obľúbenou škola bývala?!

Jak prakticky pán učiteľ, tento múdry a vzdelaný učiteľ, v obci svojej oproti všetkým bludom, zlovykom a iným neriadnostiam bojoval, to bola v skutku radostná vec! Bez toho, žeby to komu bol pocitíť dal; bez toho, že by bol kohosi urazil: vedel on proti zlému pracovať a účinkovať. Práve tak, jako zamedzil škodnému vlivu Icíkovmu, vedel on

i zlej povere Ondra Kubaly, zaslepeného to mlynára, v obci protipôsobiť a jej priechodu do sŕdce neumelých občanov prekaziť. Mlynár obce Javorníky Ondro Kubala bol veľmi podivný Ālovek. Surový vo svojom chovaní ku kaŕždému, bol k tomu ešte ukrutným skupánom a bezpríkladne poverĀivým Ālovekom. Āasto bolo vídať vo mlyne jedného ošumelého chlapa, opravdivého to ŕobráka, a ten vedel pozornosť mlynárovu obracať na nesmierne poklady, ktoré v Tatrách zakopané byť majú, alebo ktoré tam vo veľkej miere hlboko v zemi predchodia. Tieto poklady vraj z jednej strany zbojníci Jánošík a SurovĀík ta zakopali, iné zase ľudia pred Turkom ešte boli ta ukryli, iné zase predchodia bohaté a rodia sa v zemi. Mlynár to ŕeniĀkám vo mlyne rozprával a na to sa zaprisahal, ŕe v Tatrách sú také poklady, kde zakliatá zlatá kaĀka na zlatých vajciach sedí, tu zas celý riad gazdovský v jednej jaskyni úplne zo sŕiebra zhotovený sa nachodí. Tieto poklady ŕaŕko je dostať; lebo tie treba najprv odkliať, a keĀ by kto i na ne natrafil, nenajde jich, bo keĀ je uŕ blízo nich, Āloveka oslepia a kým sa z toho miesta preĀ nevzdiali, dotedy sa mu oĀi neotvorí; keĀ sa mu ale uŕ raz oĀi otvorily, potom niĀ nevidí pred sebou. K tomu, aby Āloveka tie poklady neoslepily, treba mať Āarovný prúťik v ruke, Āarovné okuliare na nose, a Āarovné sŕieborné peniaze vo vaĀku; porom treba do troch vrhov jednu ĀarodejnĀicku formulku odriekať, len potom môže byť nádej, ŕe sa poklad zodvihnúť podarí. Jako sa ten Āarovný prúť má zaopatriť, jako Ālovek k tým Āarodejným okuliarom a sŕieborným peniazem príjde, tú tajnosť mlynár nikomu nepovedal. On sám bol uŕ raz pri tých pokladoch; videl jich, neoslepily ho; vidiac tú slávu a to bohatstvo, tak bol omámený, ŕe mu Āarovné okuliare z nosa spadly, rozbily sa — a poklady mu zmizly zpred oĀi.

Takéto pekné veci veril mlynár obce Javorníky.

Na Vstúpenie a na deň sv. Trojice striedol on i s celou rodinou presúšanie sa pokladov a potom kopali, kde sa jim svetielko, alebo skielko v ŕiare slnka zablyso; nikdy

ale pokladu nenašli. Āasto kopal mlynár so svojimi i v noci, keĀ jim po moĀiaroch niekde svetlonos posvietil; i mal ten ošoh z toho, ŕe pri takom noĀnom kopaní odrastlý syn jeho, jediná nádeja a pomoc starých dňov, prestyĀnul, do horúĀky upadol a zomrel. Druhýraz zase musel, Āo kopaním role pokazil, obĀanom do päťdesiat zlatých pokuty zloŕiť. A vzdor tomu nedal sa z bludu povere svojej vylieĀiť.

Ani náš hodný uĀitel Javornický nemienil na darmo hrach na stenu sypať a o to sa pokúšať, aby starý mlynár z povere svojej vyhojený bol. To by bola marná robota bývala! Jemu viacej muselo na tom záleŕať, aby táto jedna prašivá ovca celé stádo jeho ľudí nepokazila. Preto nezameškal mohutne oproti povere bojovať, vysvetloval o pokladoch zeme a kde a v jakom spôsobe sa tie tam nachodia. Vysvetloval, ŕe zakliatých pokladov niet ani nikdy nebolo, ŕe to všetko patŕi len do oboru poviestok; ŕe presúšanie sa pokladov je celý nesmysel; lebo tie svetielka vo dne po poli vídané práve tak jako i v noci pochodia od nieĀoho docela iného. Vo dne zaligoce sa všelico v ŕiari slneĀnej a v noci svieťa plynom svojim rozliĀné zkaŕené a škodné pary na miestach moĀaristých. Takéto rozumné vysvetlovanie stavu vecí vyborne ŕiĀinkovalo. Poverám svojim o pokladoch starý Kubala so svojimi domáĀimi uŕ len sám veril, ŕeniĀky, kým byly pri ŕom a pri mletí vo mlyne a pri skleniĀke (bo rád sa potúŕil), len mu prisviedĀaly, ale Āo hovoril, tomu viacej neverily. Ba byly by sa i hambily tomu veriť, Āo si jich malý Miško, lebo malá Katka doma prirodzeným spôsobom vysvetliť a podvrátiť vedeli, jako sa to od pána uĀitela boli nauĀili; uŕ sa len stydeli rodiĀia byť sprostejšími od dietok. A potom, kto by nebol radšej veril tomu, Āo ten múdry pán uĀitel hovoril, jako tomu, Āo temer voŕdy opilý mlynár blúŕnil!

Najistejší poklad Āloveka je verná robota a práca, hovorieval pán uĀitel. Na poklady drŕia sa len ľudia hlúpi, alebo leniví a daromní, ktorí by z niĀoho chĀeli zbohatnúť, ale Pán Bôh jim to nedá, bo by oni poklady a bohatstvo jednako neznali pouŕiť.

Práve tak, jako učiteľ, hovorievala a naučala i pani učiteľka. A ktožeby tie milé duše nebol ochotne počúval? Veď nepotreboval nič iného i docela jednoduchý človek, jako srovať tie dve domácnosti: v škole a vo mlyne a priam bol na čistom. V škole bol, jako sme to už spomínali, poriadok, riad a sklad, tam sa pracovalo ustavične a pri pokoji; vo mlyne šlo všetko na opak, mlynár ťkol ženu a bol tyranom nad dieťkami. V škole panovala bázeň Božia a vo mlyne neznabožstvo, povera. Učiteľ vedel občanov od svodov krčmára Ieika vystríhať a mlynár bol židovi najlepším kamarátom. Po ovociach, po skutkoch jejich poznávali ľudia oboch, obe domácnosti a nepadlo jim za ťažko rozhodnúť sa k tomu, koho mali nasledovať.

Tak darila sa práca učiteľovi Javornickému. Pán farár a všetci predstavení jeho vážili si ho; bratia v úrade si ho ctíli a vážili, lebo on i medzi nimi požehnané účinkoval. Vydával jim každomesačne písany pedagogický časopis a ten koloval po bratoch, tak pilne čítaný súc, že sotva polovicu škôl obíduc, už bol roztrhaný, takže museli rad radom učitelia podvolovať sa odpisovať každé číslo, aby vo viacej výtiskoch kolovať mohlo.

Časopis ten písala do čista utešeným písmom svojim lúbezná učiteľová Martuška. Mala ona utešené písmo, ktoré všetci páni bratia s veľkou radosťou čítavali a svoje oblúbenie v jej krasopise nachodili.

Tak bolí Javornickovci nie len vo svojej skromnej dedinke, ale i v širšom kruhu obecnstva známi, oblúbení, spomínaní.

A či pri takomto stave vecí, v takomto príjemnom položení neboli šťastní, blažení? Veď kto má domácnosť spokojnú, uznatý je vo svojom úrade, darí sa mu bár i v skromnom kruhu životného postavenia jeho práca oblúbená, ktorá je životom jeho, potechou jeho a všetkým na svete — rieknite: či môže byť blaženejšieho človeka nad neho!?

Pán učiteľ Javornický považoval sám seba za šťastného. No úplné šťastie ešte žiadnemu smrteľníkovi nedostalo sa za podiel; nezkalenou blaženostou nemohlo sa ešte na tomto svete nikdy pochľúbiť žiadno ľudské srdce! A potom hovoria a veria ľudské zbožné duše,

že koho Pán Boh najväčšmi miluje, toho navštevuje, na toho kríž dopúšťa!

Tak ani Javornickovci nemohli požívať blaha úplného. Jasná obloha života jejich domáceho, tej každým ctenej, obdivovanej a lúbenej svätine razom sa hustými mrákami zatiahla, zakalila. Zlatý stĺp tejto lúbej domácnosti nemocou sa zatriasol, zosypal. Matka Martuškina, verná družka Javornického, anjel strážca i domu i obci celej, klesla ťažkou nemocou zronená do hrobu.

Oj, jako sa to razom všetko premenilo v dome Javornických!

Zatíchlo piano, zatíchly besedy, v školskej sieni i v príbytku učiteľom i na dvore všade ozýval sa len plač. Tá pekná postava pána učiteľa za niekoľko hodín bolastne sa zhrbila a ten šebetavý anjel, tá deva Martuška chodila jako stien, rukama lomila, slzila, vzdychala; hlasu by za ten svet nebola vydala v nemom bôlnom žiali chudera, do úmoru sa mučila. No nie len škola, ale i celá obec v smútok sa obliekla. Veď celá si matku dobrú, príkladnú neočakávane pochovať mala. Len dvaja ľudia a dve domácnosti sa z ťažkého na školu prípadlého smútku veľmi tešili. Bola to krčma a mlyn, Ieík s Rifkou svojou škodoradostne si bláhali, že keď učiteľ utratil jako sa šklabíli, svojho pomocníka, už teraz nebude sa viacej tak pächoriť, jako dosavád. A jakože by týmto dvom lúbym ptáčkom nebol prisviedčal opilý mlynár Kubala? Veď tá škola ani jemu nevoňala! Alebo či tomu, že on pokutu platil za prekopané a zkažené občanom role, nebol len sám učiteľ príčinou? Kedy že by sprostým sedliakom, myslel si on, bolo napadlo prísť na tú myšlienku, aby pochybovali o pravdivosti jeho výpovedí o pokladoch!?! A iné mnohé veci, ktoré sa zatemnelého rozumu a srdca mlynárovi v škole nelúbily, ponúkaly, zkažené srdce jeho k tomu, aby sa tešil s Ieíkom a Rifkou nad smrťou oblúbenej, výbornej učiteľky. I polieval v krčme pilne radosť svoju dobrou terkelicou, jakú osobytne preň Rifka držala a robil plány lepšej budúcnosti v obci s ňou a s jej mužom.

S veľikým plačom, s mnohými slzami bola pani učiteľka k večnému odpočinku do

matky zeme položená. Nejedna vďačná ruka hodila za žmeň zeme na jej truhlu. Nejedno dobré srdce pomodlilo sa skrúsené za jej ľahký odpočinok zkrúsené u jej hrobu k Bohu.

V škole Javornickej všetko sa zmenilo. To tak ľubé, veselé miestočko pokoja a radosti stalo sa otupelým, smutným jakoby — hrob. Manžela útleho a dcérku úprimnú nič nebolo v stave viac potešiť, uspokojiť. Celá obec cítila tú veľkú premenu, celá obec súcítla s opuštěnými, zarmútenými.

Martuška, to anjelské dievčatko, docela sa zmenila. Mladé, pätnásť ročné dievča zostalo po smrti matkinej nie tak smutné a zadumené, jako viacej nadobýčajne a nad jej vek prísne a vážné. Jej odmerané sa chovanie, jej reč v skutku prekvapily človeka, ktorý v pätnásť ročnej devy ešte voždy istú ľahkú detinskú myseľ a naivnosť vidieť bol uvyklým. Ju smútok k zralosti priviedol, prísnu a vážnou učinil. Otec, jehož jedinou potechou teraz už bola, tú zmenu tiež za včasu pri nej zpozoroval a priam si pomyslel, že to dievča sám Bôh zármutkom k zralosti privádza, lebo ono iste je k veľkým žiaľom a ťažkým bôlom života povolanej.

Jaro zavítalo a učiteľkin hrob utešene zakvitol. I manžel i dobrá dcéra opatrovali ho. Ach, veď drahsieho miestočka na tom celom svete srdcu svojmu nemali, jako ten nemý hrob. Aspon zo strany šumnej Martušky to stálo, lebo o učiteľovi hovorili, že sa bude po druhýraz ženit. A celá obec by sa veru úprimne bola tešila tej novej učiteľke. Martuške, keď takéto chýry počula, voždy srdce stislo; ach veď jej na pamäť prišla matka drahá a ona sa nijak nemohla do tej myšlienky vžiť, žeby miesto jej drahej matky večne uprázdnené druhá nejaká osoba zaujať, žeby do srdca jej otca a ku jeho boku druhá nejaká osoba ešte kedy na tomto svete postaviť sa mohla. Ach, veď je to s ľúbiacim srdcom ľudským snaď nie tak, jako s ružovým krom, keď jedna ruža na ňom uvädne, z neho oprší, na to miesto zas iná, ešte krajšia vypučí, vykvitne? S láskou ľudského srdca malo by to tak byť, jako s tým utešeným lotosovým kvetom, ktorý za sto rokov len raz sa vypučí, len jedonraz kvitne. Ona

by aspoň inú matkou pozvať, inú stať matku milovať nikdy viac nemohla! Veď, keď jej mať i do hrobu zalahla, či preto jej láska má už prestať ku nej? Či je hrob v stave opravdovú lásku dieťaťa verného ku matičke drahej, úprimnej udusiť? A potom, ktoré dieťa že je v stave rodičom svojim, zvlášť bolastnej matke za živa sa odmeniť, odslúžiť, jako žeby nebolo povinnosťou dieťaťa matičku i v hrobe, i po smrti ľubiť? . . .

Čo ľudia raz vravia, nuž to len vyvravia.

Otec sdelil dcére po čase, že sa bude ženit.

Zpráva tá nezдалa sa, jako by Martušku prekvapila. Prijala ju chladne, odhodlane, takže otec nevedel, jako je s ňou.

„Dostaneme matku zas do nášho domu, dobrá dcéra moja!“

„Naša matka v hrobe.“

Pán Boh ju oslav, dcéra moja! Ale bez ženskej pomoci preca len ostať nemôžeme.“

„Vy to najlepšie viete, oťče milý.“

„Budeš ľubiť novú matku svoju?“

„Matku svoju v hrobe ľubím si na veky.“

„No no, dobrá si dcéra, viem, Martuška drahá; ty ľubiš v zbožnej pamiatke však i mrtvú, ale budeš ľubiť i živú?“

Martuška mlčala.

„Dostaneš i sestričku, ktorá je asi s tebou v rovnom veku. No, hovor, či to nebude život?“

Martuška mlčala.

„Naša škola zase obživne, práca sa nám zas tak daríť bude, jako za nebohej matky, Pán Boh ju oslav! Zajtrá pôjdeme si po novú mamičku i po sestričku, však ver pôjdeš so mnou?“

Martuška mlčala.

Učiteľ zamyslel sa.

Bol práve deň pred svadbou a chovanie sa toho dievčaťa dalo mu mnoho k premysľovaniu. V izbe bolo mu tesno. Vzal palicu svoju a išiel do poľa . . .

Ťažké myšlienky mu zalahly do hlavy, srdce mu puknutím hrozilo. Ani sám nevedel, jako sa na prechádzke svojej zastavil v cmi-teri, sblížil k hrobu predošlej svojej ženy, na ktorom dcérka jeho plačúce klačala, a matičke v hrobe, že ju nikdy nezabudne, svätosväte slubovala.

Otec nesmel sa sblížiť k hrobu tomu, slzy mu vypadly, vzdychol si z hlboka a obrátil kroky svoje nazpäť ku škole.

Martuška slzami napolievala a vyobýjala ten drahý matkin hrob, potom si jedno kviefa z neho utrhla, pobožkala ho a sklonenou hlavou kráčala domov.

Nová pani učiteľka zavítala do školy, bola to rázná pani, bývalá vdova a mala i dcéru. Predtým bola vydaná za mäsiarom; po jeho smrti bola jej jediná žiadosť dostať sa zase do prístavu manželstva, ale želala si nečo vyššieho dosiahnuť lež mala dosiaľ. Nečo majetku bolo po nebohom zostalo, vdova by bola teda rada i k nejakému titulu prišla. Keď sa viac netriafalo, zatúžila po titule pani učiteľky. Dohadzovačky ňou platené, o čom pravda žiadon človek ani tušenie nemal, boly hneď v práci a rozbehli sa k rodným pána učiteľa Javornického, nedali pokoj pani kurátorke cirkevnej, pani richtárke v obci, až ho k tomu dovedly, že si svoj smutný vdovský stav premeniť umienil. Novotná pani učiteľka, bývalá vdova Antonia Szikszay, mala od predošlého muža jako sme spomenuli, dcéru, taktiež Antoniu, ňou obyčajne len Tónikou zvanú.

Obec novopriehodzím do školy tešila sa, pekne jich vítala. Martuška bola chladná, smutná, nemá.

Videli sme, jakou svätinou, jakým rájom bola predtým škola v Javorníkoch.

V krátkom čase po svatbe pána učiteľovej všetko sa to tam zmenilo. Kto by terajší život školy s predošlým bol porovnal, bol by sa musel podiviť tej velikej premene. Predtým bol to tam ráj a teraz je peklo. Tie dve devy Antonia a Marta nijako snášať sa nevedely. Nebolo toho okamženia, kde by premaznená Tonka na Martu nebola matke žalovala. Táto sa jej dosť vyhýbala, ale to nič nespomáhalo; tak sa zdalo, že si seba-volná Tonka túto dobrú dušu za svoj terč vyvolila, do nejž by jedovaté strely svojich slov a vtípor strielala. Jestli bola ticho, trápila ju, prečo len o tej mamke v hrobe myslí, keď novú živú mamku v dome má: vytýkala jej, že sa jej terajšia mamka nelúbi, a že

veru takú dobrú stvoru za mamku ani nezaslúžila. Potom jej slovila, aby sa tak chladne ku nim nechovala, že oni sú nie z milosti tu; že maminku pýtali i veľkí páni, ale že si ona volila len stav tichý, pokojný, teraz ale že sa musia presvedčiť o tom, jako sa sklámali, keď Marta sa k nim nevoľne a nevďačne chová. Ešte horšie bolo, jestli niečo hovorila. Každé slovo brali i matka i dcéra na váhu a málo ktoré slovo Martino pred nimi ostalo bez poznámky. Keď tak ubohú tú devu mučili, a otec sa zamiešal, bol ľahkým činom umlčaný, hneď mu macocha Martina odsekla, aby sa do dcéry nemiešal, to že je jej úlohou i po dobrotky i po zlotky s ňou zachádzajúť vychovať z nej takú hodnú devu, jako je jej Tonika.

Pred dobrým otcovským srdcom otvorila sa veľiká prepať.

Žeňbou chcel pomôcť domácnosti svojej a tu hľa, presvedčil sa, že ju úplne zničil, zakopal. V dome bola nie len macocha, ale i s náhľadami jeho, s náhľadami manželovými v ničom sa nesrovnávajúca Ksantippa. On by len bol trpel do vôle Božej; bo veď trpeť musel, keď sám tento stav zapríčinil a len jeho srdce, jeho svedomie ťažilo práve tak položenie jeho trudné, jako i stav nesnesiteľný drahej dcéry jeho. On chybil, a keď chybí učený, chybí hodne.

Zo dňa na deň to v tej škole horšie vyzeralo. Sváru a omrzlostam nebolo konca kraja. Celá obec vedela už o tom, jako sa ten dobrý pán učiteľ sklámal, jaké sú macocha i s dcérou zlé, od diabla horšie stvory naproti ubohej, anjelskej Martuške. Všetci lutovali učiteľa a nejedno oko slzami sa polialo, keď si spomnelo na útrapy Martine. Len dva domy plesaly: a to bol mlyn a kréma. Opilý mlynár dôverne pošuškával si s Rifkou, že učiteľ je už odzbrojený, že nebude viacej proti kréme a jeho pokladovým poverkám bojovať, ale že veru bude mať na každý deň dosť boja so svojou ženou.

A tak bolo. V škole bol každý deň boj, stav ubohej Martušky bol vždy viacej nesnesiteľnejším, zlá macocha nedopustila, aby sa Martuška na hrobe drahej matky vyplakat

mohla I trýznila ju i so svojou mazničkou menil na peklo, plameňom hriechu a svaru bez prestania. Nešťastné dievča sobralo sa, blčiaco, i poberalo sa svetom, kam ho dve i odišlo z domu toho, ktorý sa z rája pre- oči zavedú.

(Pokračovanie nasleduje.)

Rajčo Nikolev.

Povešť od *Jozefa Belly.*

I.

Host.

Deň pred večera dochodí bránu,
Slnko už zubato hreje,
Skoro za temä zajdúe Balkánu,
Novo-ríšou sa už skveje;
Len na rozhodnú nechá za seba
Zoru ružovú tým krajom neba,
Ktorým sa preč odberalo;
A tú húf ľahkých chmárok obstúpil,
A keď ju svetla lesku olúpil —
Zmrklo sa a zotmievalo.

Tmí sa. — Noc čierna rozstiera rúsku
Pobrežiami dvoch mocnárov;
Znuvalý svet sa poberá k lúžku,
Spev peristých tichne párov,
Poľom nečut viac blak valašských čried,
Bulhar leda v sne hrozí sa už bied,
Nimiž ho vrah deňne kruší.
Všade je ticho, — leda ho sova,
Alebo žabka krkaním znova,
Lebo strážnych psov hlas ruší.

Hodina duchov pomali prišla,
Hlásny ju hlása Diurdeva,
Jak by žiar ohňa zameniť išla,
Čo v polních stánoch dotlieva.
Mesiac zpoza chmár vyjde rožkatý
A svetlom svojim bládym ošatí
Leženia dvoch strašných sokov.
Kolo Diurdeva junač Rossije,
A za Dunajom vrah Bulgárijе
Rovinou leží širokou.

Pušky predstráží zrazu zahučia
Z brehu Osmanov tábora,
A takú odvet tiež jim doručia
Moskevského verní dvora

Čo sa to robí? — Boj sa počína? —
Nie. — To Dunajom ktosi pohýna
Zrovna k Valáchije brehom.
Kto že to môž byť? — Var' vodnia panna?
Či dáky netvor? — Útek dušmana? —
Kto zná? — Dost', že pláva behom.

Predstráže bystré zraky napriahnu
Na vlny, k ním sa valiace,
Kohútky zbrane svojej natiachnu
Na dve sa oči blyštiace.
„Stoj! kto to?!" zhrmí silný hlas Rusa.
Odpoveď žiadna. „Hlás sa, pokusa!" —
Zas nič. — Stráž strelbou vyhráza.
V tom z vody: „Ja som priateľ váš dobrý!
Prosím ťa pekne, len sa udobri!" —
Stroj prs chlapáčich vyráza.

K brehu sa sblíži hlávka vlasatá,
Rúčka sa už zeme chytá, —
Na sucho bytnosť vyjde bezšatá,
Potočiac sa, sťa napitá.
„Ach, vari padnem, tak som ustatý.
Ach, ľudia! dáke dajte mi šaty,
Bo sa vás hanbím takýto.“
Takto trasúe sa host ten hovorí,
A v podivenie vždy dial pomorí
Stráže i rečmi týmto.

„Leš ktos, — u čerta?!" jedon zavolá,
Žehnajúc sa krížom svätým.
„Ká ťa sem teraz nesie nevola —
Však ťa ja knutou ošatím!“
Tu v tom veliteľ mužstva prikróci,
Tohto zahriakne — a v plášť otočí
Chlapca postavu spanilú.
I hneď ho s sebou vedie po strane,
Až obidvaja v predstráží stáne
Malú zastanú o chvíľu.

„Po reči poznám, tys' Bulhar rodom,“
 Začne dôstojník fuzatý;
 „Čo že ty tvojím mieniš príchodom? —
 Úskoks', čis' posol najatý?
 Vrav, synak, smelo, nič sa ma neboj!
 Ja som Rus, kresťan, dobrý priateľ tvoj!
 Nič sa ti zlého nestane!“
 A chlapcu táto reč dodá smelosť,
 Zrak jeho ducha zjaví veselosť,
 A on k odвете zastane.

„Ja, pán môj drahý, pravdu vám poviem,
 A to pravdu spravodlivú,
 Za to som prišiel, zradiť vám, čo viem,
 Zradiť psoväč skrivodlivú —
 Ja som bol včera v Turkov tábore,
 Len čo počali znamenat zore
 Až po čas nedopierový;
 Tam som ovocie vojsku predával,
 Ba i čo lepší tovar dodával
 Na stôl samému bašovi.

A jak pod večer stojím pred stánom
 Na plat za slivy čakajúc,
 Vyjde von baša i s druhým pánom
 Po poľsky mu rozprávajúc:
 — Bratku kochaný! zajtrajšej noci
 Sám chcem byť prvý z Boha pomoci
 Na lavom brehu Dunaja.
 To je tak isto jak vidíš bašu!
 Oj! ja vyvrátim Moskaľom kašu —
 Zvedia čo som za šuhaja! —

Mňa slová tieto v srdce tak bodly,
 Že ma celého mráz prejal,
 I hneď sa moje myšlienky shodly,
 Že by oznámiť vám to mal.
 Lebo mne vždycky starší vraveli:
 Keby vraj Rusi Turkov potreli.
 Bol že by to kresťanom svet! —
 A keby len skôr do Bulhar prišli,
 Všetci veriaci s nimi by išli
 Zmiasť raz zlotvora sta tú smet!

Nuž ja: jak by to najlepšie bolo?!
 Počnem sa starať a trápiť.
 Chodím sem a tam, hor, dol, okolo,
 Hneď váham, hneď sa chcem chlapiť.
 Myslím: vec túto sverím otcovi!
 Lež jak ho lapia? — Vrah je hotový

Rezať mu z chrbta návlaky! —
 A jak ja pôjdem, — mne sa to môž' stať —
 A žialom moja zhyne dobrá mať, —
 A či odkázať od straky?!

Nuž zas len myslím, premýšľam ďalej,
 Chodím, sadnem jako zbitý.
 V tom sa teriapka z búdočky malej
 Jedon loptoš zanovitý.
 — Hej, vraj, pes kresťan, daj z toho koša! —
 Ihneď zlahčela moja ponoša,
 Všetko mi zlosť jeho vzala.
 Pýtam si plácu: — v tvár mi napluje,
 Staviam sa, — tu ma vyzauškuje,
 Až ma nosom krú zaliala.

Mne sa vám, pán môj, dačo malo stať,
 Taký som bol rozžialený.
 Ja bych ho v zuboch pristal bol rozfať, —
 Ale čo mne po zlobení? —
 Biť? — som prisľabý, to som nemôhol,
 Turka žalovať? — čo by vymôhol? —
 Hádám to, čo prv bych dostal! —
 Len som si vzdychnul: Bôh ta dohoní!
 A oko moje slzu vyroní
 A sta bez seba zom ostal.

No ale rabom ďalej nebudeš!
 Poviem: Len mi Bôh pomáhaj!
 Ešte dnes večer Turkom zahudeš!
 Len sa ta, chlape! Neváhaj! —
 Vyhrať môž' dačo, ztratiť, — čo ztratiš?
 Otrocký život, jak sa navrátiš? —
 Iba že mať žialom zájde —
 No! však až zájde, i otec pôjde.
 A azda oba do neba dôjdu
 A tam — svojho syna nájdu!“

„Idem ku brehu; prezrem si miesto,
 Utiahnem sa medzi kriaky.
 Videl som, vo mne dost sil že jesto,
 Preplávať brod bár si jaký, —
 Predca som váhal — bál sa tej vody. —
 Až naraz čujem, že ktos dochodí, —
 A toto vám ma zohnalo.
 Chytrô sa shádzem, na vodu schytím —
 V tom hvizdot kuliek uchom pocítim —
 A dial, viete, jak sa stalo.“

Bojovný Moskál stojac v nadšení,
 Ni oko z chlapca nezpúšťa,
 Hneď podozrivo, hneď v obľúbení,
 Hneď verí, hneď to opúšťa.
 „No chlap si, synák! jak je tomu tak.
 Ale beda ti, jak je naopak,
 Beda tvojej koži bude!
 Ráno k jednomu pôjdeš pánovi,
 Ten ťa hneď pozná, a ten lhárovi
 Vystele v žalára bude.“

„Ach, ja ver nedbám, ja sa nebojím,
 Čo už so mnou robíť budú!
 Čo som povedal, za to vždy stojím,
 Bárš ma hneď vrhnú do prúdu.“ —
 „S pravdou najďalej zajdeš, synák mój!
 Lež vidím, mdlý už každý úd je tvoj;
 Odpočiň si, môž spať už ísť.
 Tu moja loža; a viem, žeš hladný,
 Tu je chlieb a soľ, len si prisadni.
 S Bohom! ja musím preč odísť.“

Už sa škreklaví dolu speváci,
 Čo z pántov na deň hlásili,
 Svet pilný dávno už hemží s' v práci,
 Už k službám ranním zvonili.
 Nuž a host mladý spí var' a chrápe?
 Oh, ni neusnul v myšlienok dlape,
 Tvrdou mu je postel mäkká.
 Jak by sa všetka hrôza naň sniesla,
 Jak slabý plavec v búri bez vesla
 V člunku si citov uteká.

Iné necíti, iné nečuje,
 Iné nemá pred očama,
 Len jak mu otec, mať horekuje,
 Jak zalamuje rukama.
 A čo to ďalej ešte s ním bude?! —
 Dobre sa chudák žitia nezbude,
 V takej nevrlosti brodí — — —
 Až vojak jedon do stánu vstúpi,
 Krom vyrídenia na shovor skúpy,
 Dá mu šaty a odchodí.

Ústkami zmštil, pleciami stisnul,
 Slzami líčka zarosil,
 Keď zrak na šatách jeho zavisnul,
 Jakých on nikdy nenosil.
 Ale chtiac, nechtiac, len sa posbiera,
 Bárš sa to vóli jeho jak spiera,

Mundier na seba natiahne.
 A v tom pán známy dorazí k nemu,
 Pochod oznámiač nášmu mladému,
 I s ním zo stánu odťahne.

II.

Tábor.

Stá a stá búdok tvorí ulice
 Krásnym, širo-dialnym polom,
 V predu pyramíd z pušiek tisíce,
 Čo hniezd tých patria sokolom.
 Tu stranou kozák pasie koníka,
 Tamto zas vidno stáť dôstojníka
 Na šablíčku opretého;
 A kolo vatry pri masnej kaši
 Pije si, spieva a samopaši
 Kopa ludu bojovného.

No z krátka: keď to človek obzerá,
 Nevie, kam zrakom zakosiť,
 Ludu, diel, vozov i statku — vera,
 Až je zemi ťažko nosiť.
 A na to, zdá sa tak, že sa díva —
 Jak ten na pluky, čo ho obýva —
 Veľký šiator veliteľa.
 Na ňom svät-ruská zástava veje,
 A jej dvojhlavec až hrôzou chveje
 Na Islamu hájitela.

Pán stánu v svojej sedí komnate
 Na nízkej polnej stolici,
 Pred ním v vojanskom šuhaj kabáte
 A s ním dvaja dôstojníci.
 Ihneď chlapcových zvestov zo plodu
 Neobyčajnú hlásia príhodu
 Veliteľovi armády;
 Ten zrakom strihá, fúzy si hladí:
 „A či, vraj, z pravdy, junáče mladý,
 Tolko máš síl ducha, vlády?“

„Ach, prosím pekne, vlády a sily,
 Bo som mladý, vela nemám;
 Ale čo o mne tu hovorili,
 Na to všetko svedoctvo dám.
 Pravda je — poľský baša vpraveli —
 Veď jich dobre znám! — oba sú bieli
 A vždy sa sršia jako jež!“ — — —
 Vodca sa smeje, reč mu pretrhne,
 A hneď otázku tú mu navrhne:
 „Nuž, či ty i po poľsky vieš?“

„No, daj sa Bože!“ chlapä odpovie,

„Veď je to i tá polština!

Po rusky u nás temer každý vie,

A to zkažená ruština.

Ba u nás z Poľskej šľachtici boli,

Keď som ja vlni chodil do školy

Pod háj, do vyšnieho mlyna;

A takých chlapcov, jak ja, dvoch mali,

Nuž sme vždy vedno poľsky trepali,

Jak na jazyk niesla slina.“

Úsmech úst dlaňou kryjúc širokou

Oddrha bojár Rossije,

„Nuž a zkadiaľ žes' ? kolko máš rokov ?

Meno tvoje jak že ti je ?“

„Mne je tak meno jako otcovi :

Rajčo Nikolev, a k Sokolovi

Najviac k nám ľudia volajú.

Rokov mám trinásť od dňa Vstúpenia,

A z tej som viesky, kde opevnenia

Nepriatelia vaši majú.“

Šabla zhrkoce o stolca nohu,

Maršal stál k správcovi stráži :

„Druh môj ! Tebe tú sverím úlohu,

Tohto podivína stráži ;

Službu úradni odlož na stranu,

V osobnú si ho vezmi ochranu

A zachod' s nim po dobrote.

A ty, Rajčo môj ! choď s tvojím známym,

Nezabudneš ma, keď sa obznámim

O skutkov tvojich jistote!“

Tí dva odídu — a myšlienok roj

V bohatiera pamäť zletí :

„Lepšie vždy chráň sa, jako sa neboj !“

Duše jeho ríšou vieti.

„Opatrnosti nikdy nezbyva!

Zle, po rákosi kto múdry býva!

Kto nedbalostou sa zmámil.“

I dá rozkazy pobočníkovi,

Aby každému s svojimi vodcovi

„V hotovosti stáť!“ oznámil.

„Lebo dákosi tuším pravdivosť

V rečiach tohto čudno-zvesta.

Už očí jeho významná živosť

Nedá mi pochybe miesta.

Tá prostorekosť, prostosrdečnosť,

Tá mi už líči veci výtečnosť,

Ja na to držiac, vpred ho ctím ;

A hrdším bol bych tohoto otcom,

Jak prvým Ruska armády vodcom, —

Tak som jatý výjavom tým.

Ba, nech na príklad, čo ja neverím,

Vlk to bude v ovčom rúchu,

Preca sám ešte cestu zamerím,

Sám to sverím cára uchu :

Sám mu u neho milosť vyprosím,

Bárs najprvší rád, nímž sa honosím,

Chlapčatú tomu postúpim.

Lebo taký čin i nepriateľa

Zaslúži úcty, šetrenia vela —

Ja veľkosť ctím, podľosť tupím !

„V trinástom roku chlapiatko slabé

Už tak poslúžiť otčine,

Kde jeho vrstov : jahňa je chabé

V takých podnikov vidine !

Kolko že mužov na jeho mieste

Neodhodlá sa k takejto ceste ?!

A to dieťa sa odváži ! —

Lež tak : dobrého, vraj, moc nebýva,

A často v hrudke malej sa skrýva

Vec, čo sa nad zlato váži !“

(Pokračovanie nasleduje.)

Z Turčianskych Teplíc do Trenčianska.

Cestopisné náčrtky od *Laskomerského*.

Keď rastlina sladkú šťavu vypúšťa, ob-
sadne rozličný hmyz jej lodyhu, ratoliestky,
listy a kvety, i ssaje cukrovú miazgu. Po-
zreme-li po ružách, vidíme, jako zelené všice

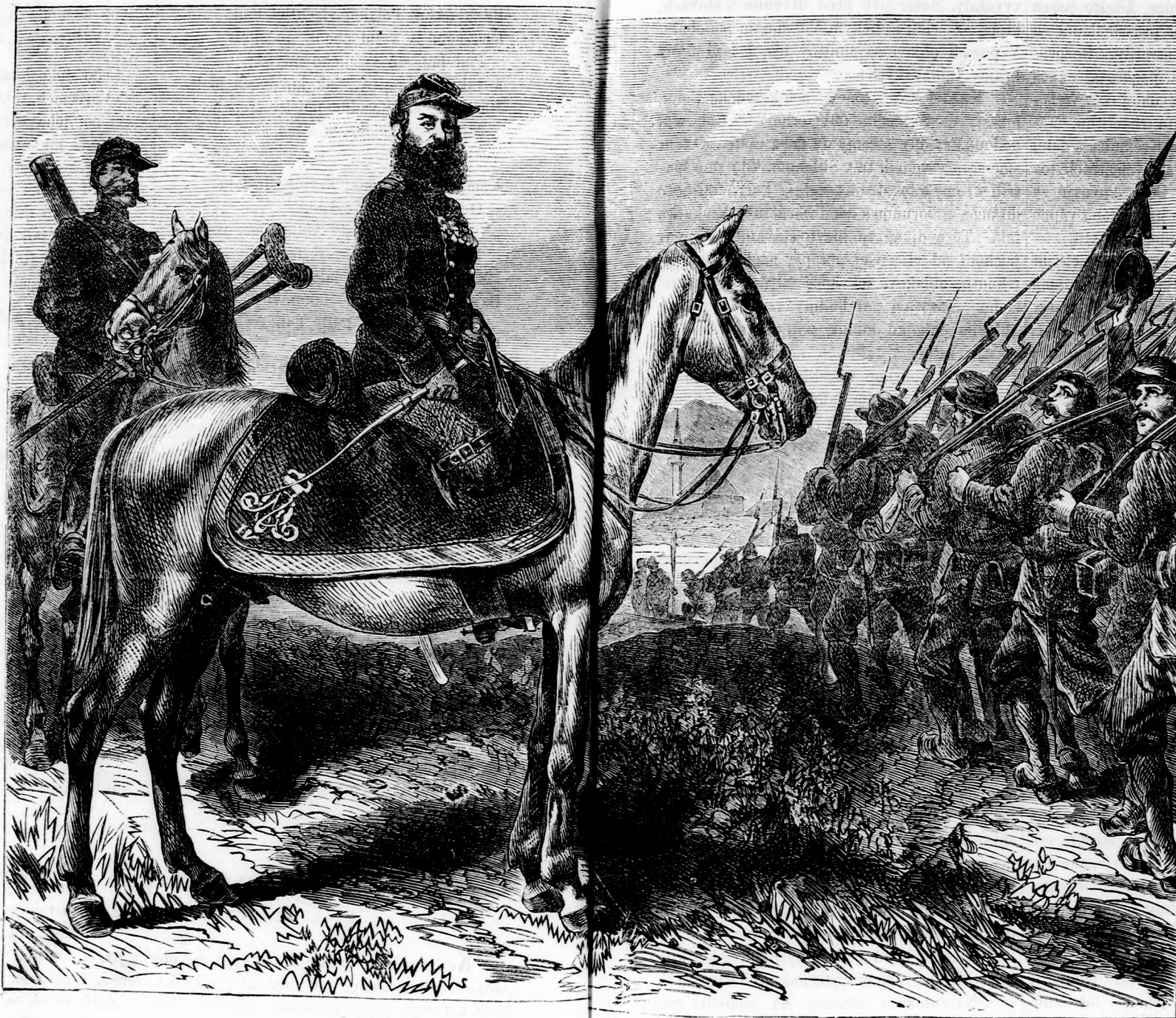
a jim a jim podobné mušky po lípkavej látke
leznú. I naša mať zemička má tú obyčaj, že
sa potí, že šťavu vydáva a jej znoj už sladký
už kyslý — sú naše lazne, kúpelami, tepli-

camí nazvané. Tie mušky, ktoré štavu zeme dobrovoľne, krv si fahať dávajú. Oni ľuďom, znašaj múky pečeným, bez ztiahnutia kože a urazenia pokladnice úplne a dokonale vyhoveť môžu.

Sotva že slniečko začne teplejšie hriať, už sa ti hrnú zo všetkých krajov a miest ľudia, aby sa v kúpeľoch zmáčali a tam svoje zimošné hriechy a rozličný prach zpláknúť mohli. Táto dávna a slavná obyčaj prešla i do zákonov náboženských a je dôkazom lazobnej dôležitosti.

Dobrá, statočná príroda poskytuje nám z darma toto dobrodenie a podáva každému synkovi a dcérke bez rozdielu svoje materské prse. No, špatný lemurista porobil i tu zväčša také poriadky, aby sa práve najpotrebnejšiemu človeku neprístupnými stali. Nádherou a prehnanosťou staly sa kúpele chudobnej vrstve temer neprístupnými. A preca Božia príroda dala jich bez rozdielu pre všetkých a to — z darma!

No, Turčianske (či Štubníanske) Teplice, ktoré v švarnom slovenskom Turci ležia, nebývajú znepokojované ešte, chvála Bohu, ani ministrami, ani bojármi a veľmožmi, ani bankármi, vynímajúce asnaď tých menej škodných bankárov, čo každú nedelu a sviatok kumulatívne a kolektívne banky si staváť dávajú a od tam tých kollegov prospešne líšia sa tým, že tamti krv fahajú, tito ale, a síce

Vlajkovič so sborom srbských dobrovoľníkov prechádza do Bosny.

Na radu môjho telesného lekára, s ktorým v najuprimnejšom spojení stojím, pobral som sa i ja do Turčianskych Teplíc. A keď som videl, že po štyroch týždňoch moje rozklizené údy zase do poriadku sa berú a že moja vymočená pargamiena i menlivosť počasie zniest v stave bude, vybral som sa na radu môjho lekára svetom, kam sa srdce potiahne a oči povedú.

Človek je vrajstvorený pre spoločnosť. Preto, ako hlavne i preto, že som sa ja coelibatu zriekol, pobral som to, čo mi na svete najmilšie bolo, jako peniaze, fajku a ženu, i pustil som sa ta, kam ma srdce a kone tiahli. Objednal som si krajobyčajnú príležitosť: dlhý, úzky, tureckému „kajku“ (člnku) podobný vozík s košinou, bielym prachom obtiahnutou, ktorý prach pozdejšie na mojom kabáte sfa múka do Kremnice vozeného vápna, sa objavil a mňa cestou na premonštráta premenil. K tejto karavane patrili pohoniči a konečne celú našu spoločnosť doplnili dva dost dobrej a múdrej obyčaje — kone.

Opustili sme peknú, čarovného obzoru, no vetrom veľmi vystavenú, okrúhliacimi vrškami posiatu rovinu, i poberali sme sa smerom ku Sklenenému.

Pozorovateľ vidí, že mineralné vody v dlhých vekoch zdroj svoj menily; vidí, že je to miestisko varov, pochodivších z účinkujúcich ešte podzemných vatier. Keď si po hrdlo v teplej vode

zamorený hovieš, nemyslíš, nad jakým peklom svoje rany umývaš. Jak vriace musejú tie vody na pôvodnom mieste byť, keď sú tu na povrchu zeme ešte tak horúce, kdežto preca tolkou púťou a tak rôznymi prosriedkami sa predierajú mnoho teploty utratily. Bezprosredne pod lažnami a v okolí pozorovať nános potoka Turca a Bartošky; ďalej sú vrstvy kongeriové, trachytového tuffu, rhyolithu, mohutné hory nad Štubňou po Kremnicu a ďalej obrovské massy sivých a zelených trachytov (Andesitov). Od Hája na lavo vypínajú sa biele bralá rozličných foriem jurasského vápna so skamenelými amonity, belemnity atď.

Keď som za tymito rôznymi geologickými predmetmi sem tam krk vykrúcal, prišli sme na Dolnú Štubňu, kedysi za Kakáňov kráľov nemeckú, teraz číro čisto slovenskú obec. Hore vyššie na úpätí mohutnej trachytickej hory v blízkosti pekných perlitových kameňov, viezli sme sa popri dlhej nemecky, ale už i slovensky hovoriacej obci, Hornej Štubni.

V podobe ohromnej škatuly stojí pod hradsťou cestou za drahé peniaze vystavená štátna škola, kde šťastní potomci saských predkov plnými ěrpáky vedu srebať majú.

Odtiaľ táhá sa jednou stranou železnica, druhou rovný les (Ebener Wald), až pred Turčokoviansku dolinu sv. Antona; tu nechali sme železnicu kore sa ťahať, či vlastne ona nechala nás dolu sa ťahať a my zvrtili sme v pravo.

Jestli pravda, že do neba planá cesta vedie, tak sme boli tu na pravom šľaku do neba; no najmä od tejto zpomenutej doliny počnúc, už už museli sme byť blízko neba. Močarina, a v močarine skaly, to je cesta do Skleného. Z predku na zadok, s nôh na hlavy, z boka na bok prehadzovalo nás jako hrach, keď sa v hrnci varí. No, môžem odporúčať ľuďom, ktorý z kúpeľu vyleznúc pre ďalšie zotavenie sa cestovať mieňa, túto utešenú cestu; a tu, jako nikdy predtým, presvedčiť sa môžu, že: „Extra Hungariam non est vita,“ a síce preto, lebo kto toutou cestou sa vezie, ten svoj život sotva von z Hungarie vynesie, a jestli sa mu to podarí, tak štubnianské kúpele na jeho tele tvorily opravdu zázraky.

Podial tejto makadamskej a či gottverdamskej cesty videli sme kóry pre kožeľuhov drviť, aby sa potom železnicou do Pešti vyvážaly. Sušia jich pred drvením v stohách, ktoré sa veľmi indickým Vigvamom podobajú. V pozadí objaví sa smutný les. I máš obraz krajov Indiánských!

Každej kázni amen; a tak, vďaka Bohu, i cesty do Skleného (Glaserhaj). — Boh vraj nedopúšťa, aby stromy do neba rástly. O tom sme sa presvedčili tu v Sklenom, kde sme spatřili stromy a to stromy veľké, koreňami hore do neba a korunou k zemi obrátené. V skutku tak. Toto divné na hlavu stávanie stromov pochodí od vľahnúšej potopy, následkom roztrhnutia oblakov, na hore Strach sa udavšieho. Táto asi pol hodiny trvávajúca potopa zplavila dakolko domov, potopila sedem ľudí, vlastne zabila a zabitých na ľúku vyhodila. Pod samou búrkou udrhel hrom do domu a ten shorel. Tak v jednom ťahu zúrily oheň a voda nad hlavami nešťastných Sklenárovcov. Všade videli sme ešte hlboko vyryté znaky hrozného lejáka.

Toto pripomenul som jako medzi besedou.

Sklenô nevyniká zvláštne; vinie sa dolinou ďaleko hore sta tasemec a je v tomto ohľade podobné druhým okolitým nemeckým osadám. Domy stoja poriedku, medzi domami vídať zabradý, pažite a osredky. Tu jeden druhému do hrncu nazerať nemôže a nesúvislosť stavísk uvádza mi na pamäť maďarského krajčira, keď Nemcovi chcel vysvetliť, že medzi gombičkami na attile istý priestor ostať musí, i riekol že „Wart a pisli Knopf, und wart a pisli megint Knopf.“ Keď sme dlhú túto nemeckú klobásu prešli, vyšli sme na vrch Strachu. Tu schodia sa tri geologicky významné horniny: trachyt na juh, žula (granit) na sever, na západ červený neocom vápenák s roztrúsenými sem tam belemnity; podlhovasté sivé to skamenelé zvery. V nížinách pod cestou vidieť Karstu podobné nálevníkovité jamy (pingy). Tieto jamy pochodia od podzemných jarčísk, ktorých klenby vekami vylízané preborily sa.

Na rubikone Strachu, na pomedzí turčanskej a nitranskej stolice, nápadný mi bol v prosred cesty ležiaci, asi niekoľko centov

ťažký, kolesami otlčený, balván aragonitu. Horko ťažko podarilo sa mi dva sliéné kúsky toho kovu odraziť a sebou pojať.

Jako náš obecný ľud vyniká nelíceným básnením, utešenými nápadmi, tak vyniká tiež podareným vtípom, ktorý medzi inými nachodíme pri vhodnom pomenovaní miest. Tak ku príkladu Besnikom nazval cestu nad Telgartom pod Kráľovou Holou, kde strašné vetry a v zime ohromné záveje bývajú, ďalej dolinu Stratená, Šarpanec, hostinec to belianský pod Tatrami, Dolevok, krčmu pred Mičínami atď. I meno Strach, jakým túto cestu náš ľud pokrstil, je podarené a je hotovým jej opisom.

Povetrie bolo príjemné, prekonal som teda Strach pešky, kým sa moja polovica na voze opálala sťa zrno na strojných mlátidlách. Cesta je na pospol v skale vápenáku rúbaná a jestli žeby dakedy i bola bývala štrkovaná, nuž štrk dávno už pošiel za durákom a teraz vyzerá jako schod v Proyleach Akropoliských, alebo vchod do Muránskeho hradu do skaly v odsekoch rúbaný. Jako to tu musí vyzerat v čas búrok a jako v zime pri závejoch? No; je to Strach! Pre priateľa tvorivej prírody zaujímavý je bujný bukový les popri ceste a čnejúce, dierami a jaskyňami prerývané zápole. Strmým chodníkom ukrátiac si priechod, zbehol som sťa na halifaxoch a šišiel som sa s príležitosťou na doline pri obci — Raztočnô.

Po výše Raztočného videt čiastku hodinu dlhého nemeckého mestečka Handlovej (Krikerbaj), kde gróf Pálffy má ložiská kameňného uhliá, lež veľmi slabými silami kameňné uhlie dorába. Za Handlovou vyjíma sa kúžellovitý, ďaleko viditeľný kopec Donnersberg, či od doň trieskajúcich hromov, či od pohanských dôb tak nazvaný, neznaf.

Od Raztočného, kde jako v Levicach ústav pre výchovu masných husí, dľa krdlov tej drúbeže súdiac, založený byť musí, začína sa pohodlná a hladká cesta. S podivením videli sme tu a dolu až nize Prievidze hojnosť čerešien a inej ovociny, keď práve na iných stranách úplne chybovala. Polia sú tu dobre obrobené, úrodné a cesty stromovím vysadené, čo na cestujúceho príjemný dojem

činí. Za tým prišli sme do dedín: Jatovca, Brusna a Čauše. Tu videt široké panské hony a majere. Na sever v tomto smere, tam kde povest nesie, že Tur jazero turčianske do krajov Nitry prekopat dal, stojí hrbatý kopec zo skamenelých korytnáčiek pozostávajúci. Od Čauše plitkým vrškom vinie sa cesta cez parku podobný lesík, a keď sme ten prekonal, ležalo úrodné a idyllické údolie Prievidzské pred nami. Už tu vítaly nás pekné kliety, letohrádky, všade po medziach ovocným stromovím ovenčené role. Príroda je usmievävá, k tomu prispela ale i ľudská ruka: a tak stojí všetko v harmonii, milo zabávajúc mysle človeka. Popri ubehujúcich menlivých vše peknych krajobrazoch minul sa chytro čas a my vtiáhli sme podvečer do hostinca Prievidzského.

Na námestí stoja dva hostince, jeden pri druhom a s očakávaním hladia prichádzim hosťom v úsrety jako pavúk na muchu. A do ktorého vleznúť? V prvom poschodí jedného sú okná vybité, asnať výdobytky ostatnej voľby, v druhom vidíme biele záclony povievať.

„Ťahaj sem,“ poviem. Poschodie je obydlené, v prízemí otvorená nám izba. Zo súsednej, len dvermi oddelenej pijárne prechodí hustý zápach, držiac sred medzi octom a cesnakom, so slušným prídavkom štiplavej brinzdy. Mimo týchto čuchových vlastností obývaná bola táto, nám k nocľahu vykázaná miestnosť oblakmi veľmi úprimných múch a majetníkom krčmy, ktorý chudák lekármi vo Viedni na ruke okyptený v posteli hojáci kypťík ofukoval.

„No darmo je; zahraj mi takú, jakú znáš,“ pomysleli sme si, a kázaly naše poklady zložiť v tomto museume výparov octo-cesnako-brinzových. Vybrali sme sa navštíviť známeho z prvších mesta vrchnákov. Znali sme sa, ačkoľvek sme nikdy ešte tam neboli, a znali sme sa dobre, ale veru cez dakolko rokov, čo sme sa nevideli, obraz náš v pamäti priateľov na nepoznania zbladnúť.

Predpokladajúc toto, umienil som si, že veznem na seba úlohu mäsiara. Vstúpim do chyže bruškátého patriciera, on písal pri stoliku. Po dost krátkej, ale activej poklone,

oznámim sa jako mäsiar z N., ktorý počul, že mesto má na predaj bica. On stane vážne hore, vysúka okuliare na mohutné čelo, vysúka si špičaté fúzy, chytí palicu sriebrom okuvanú do ruky, odkašle a vážnym hlasom odvetil, že veru ovšem majú na predaj, ale starého byka na jatku.

„No, však práve to hladám,“ povedám. „len prosím slušnú cenu.“

Rozložím nohy na široko, oprem loket o krivulu, jako to Mičinci robievajú a hladím mu skúmavým okom na blyščiace sa okuliare. Už už by sme si na toho starého býka boli na dľaň plieskali, no moja Eva nemohla sa ďalej pretvárať, i začne ma nešeredne medzi rebrá štôpať. Vypadli sme z úlohy mäsiarskej a tu nášmu priateľovi začalo sviatať, až mu medzi smiešnym terentetovaním a hromovaním konečne celky svitlo. A tak donesené nám boli hneď na skutku všetky naše parhámky do pekného a priestranného prýbytku našich priateľov, kde sme srdečne vítaní, pokojne a pohodlne nocovali.

Prievidza je poriadné, živé a kupecké mesto. Ja som ho už raz — nevidel, čo sa tak rozumieť má, že som za tmy doň od Rajca vnišiel a ráno za tmy v smere proti Nitre von odišiel. Rozpamätám sa, že bolo všetko — čierno. Bolo to roku 1848 koncom decembra.

Prievidza je mesto staré slovenské, a meno jeho odvádza sa od pekného vidieku, ktorý možno z kopca, na ňomž stojí kostol P. Marie, previdieť, znamená asi tolko, jako obzor. Že je mesto staré, už z toho zatvárať možno, že jeho farský chrám sv. Bartolomeja pochádza z roku 1213, teda je do pol siedma sto rokov starý! V kostole nad mestom je ešte starobylejší obraz, asi 800 rokov starý. Tu bol kedysi i kláštor Karmelitov. V XV. storočí účinkoval tu známy spisovateľ slovenský Albert Huselius, správca vyššej školy. Tak tiež bolo tu najstaršie „Collegium otcov Piaristov“ a síce od r. 1666; z týchto pošli podajední toho času výteční slovenskí spisovatelia, jako: August Bielický, Ladislav Kubranský, Slováci od koreňa a srdca. Tu narodil sa i veľký podporovateľ a úd školy Bernolákovej — Jozef Škopec, ktorý čo ka-

nonik Jágerský umrel. Za jeho slovenské presvedčenie hanbia sa vraj teraz jeho pokrevní, ktorí to čím sú, jemu zadakovať musia. Prievidza trpela mnoho od Rákócovcov roku 1678, najviac drancovali ju ale terajší maďarskí súkmenovci Turci r. 1599. Veru, že keby z tých tehďajších prievidzských chudákov kto na nohy sa postavil, istotne by tureckému bašovi v Budíne s lúčivom nesvietil, ale by mu radšej obuchom posvietil; ani by sv. Gil Babovi peroracie nedržal, tým menej ale by osmanského vojvodu s čestným mečom opásal išiel, jako to teraz šialená maďarská mládež na posmech historii učiniť sa nehaňbila. Z Prievidze zalietával náš „Orol“ behom šiest rokov po slovenských krajoch, kým jeho hniezdo železná ruka maďarskej modly pod Polanu ho nezaniesla. No ale poďme ďalej.

Ráno, vypočínutí na tele a duši, s čistým zrakom v oku, a takým na nebi, lúčili sme sa s pohostinnými priateľmi a prívetivou Prievidzou, prv ale išiel som do lekárne zaopatriť sa opiovými kvapkami. Jakási nepokojná predtucha mojej drahej polovice nútila ma k tomu opaternému kroku. Ale veru vzdor tej prozreteľnosti pretrhovaná cesta, dlhšej sa fahala jako sme boli vopred vyrátali.

Aby sme na pikantnejšie kraje a kratšiu cestu do Trenčanska naraziť mohli, dopytovali sme sa na najbližšiu čiaru do Košeca, dedinky to v stolici Trenčanskej ležiacej. Mienky sa rôznily, a tak v nejistote, dla kombinácie vlastnieho rozumu, a dla kompassu nášho kočiša — vybehli sme von z prístavu prievidzského.

Nápadný nám bol za mestom dlhý, vysoký, múraný most. Čo najhlavnejšie, je tak pohodlný, že sa človek pohodlne i mimoneho viesť môže; a tak urobil i náš kormidelník. Prebrodili sme skrovnú Nitru a videli sme jako repraesentanti exclusivného ciganského národa, Philemon a Baucis, s deťmi napolo udenými, pod mohutnými stlpami mostu na slame rozvalení pohodlne „dolce far niente“ žmurkali. Hospoda to bez cinzu! Hja, Pán Boh svojich neopúšťa.

(Pokračovanie nasleduje.)

Ordonova reduta.

Od A. Mickiewicza.

Nám strielať nekázanô. Vystúpim na delo,
I pohliadnem na pole. Sto vatrien hrmelo,
Kanonierov už ruských tiahne sa pomora
Prosto, dlho, ďaleko jako brehy mora;
I zahliadnem jich vodcu, — skočil, mečom
kývnul,

I sta pták jedno krýdlo svojho vojska svinul!
Z pod krýdla sa vyliava pechoty šírava,
Dlhá čierna kolumna, jako blatná láva,
Nasypaná iskrami bodákov. Sta supi
Na smrť čierne koruhvy vyvodvia zástupy.

Proti nim trčí biela, úzka i pokorná
Jako kameň pri mori, reduta ¹⁾ Orдона.
Jednych šest len má vatrien — vse dýmia
i svietá,

Tolko hromov cez hnevne perny nevyletia,
Tolko citov netrhne duševnou rozpačou,
Kolko z tých šest letelo bomb, kúl i kartáčov.
Hlad tam granát do srdca kolumny sa ryje,
Sta láva do vód mora, pluk dymom zakryje;
Puká trieska v sried dýmu, šik pod nebo letí,
I ohromná lysina radami zasvieti.

Tam zas kula letiaca, hrozí, hviždí, vyje,
Ručí sta byk pred jatkou, šmiera, trhá, ryje;
Už dopadla. Sta boa v kolumnách sa svíja,
Páli prsmi, rve zubom, a dychom zabíja.
Najstrašnejšej nevidno, no slyšno po zvuku,
Po válaní sa mrtvol, po ranených hluku;
A keď rady od konca do konca prevrtí, —
Jakoby sriedkom vojska prešiel anjel smrti!

Kde je kráľ, čo na jatku tlupy tie vypráva?
Či má účasť v odvahe, či prse nadstáva?
Nie — o päťsto míl sedí na trónnej stolici
Kráľ veľký, zákon dáva sveta polovici.
Zmraštil čelom, — i tisíc hneď kybitiek ²⁾ letí,
Podpísal — tisíc matiek oplakáva deti;
Kývnul — knuty padajú od Niemna do Chývy. —
Mocnáru sta Bôh silný, sta satan zlostlivý!
Keď pred tvojou spiežinou Carikrad sa kníše,
Keď posolstvo Paríža tvoje stopy líže;
Tvojej moci jediná rúha sa Varšava,
Dvíha ruku na teba, korunu ztrháva!

¹⁾ Pevnosťka.

²⁾ Vozík.

Korunu Kazimierov chrabrých z tvojej hlavy
Bo krádežou krvavou dobyl si tej slávy.

Cár sa diví — i strachom mrú Petrohraďania
Cár sa hnevá — i strachom mrú jeho dvorania —
Sypú sa vojská, ktorých, Bohom, nehom celým
Je — cár hnevlivý; zomrem, cára rozveselím.
Poslán vodca kavkázsky s polsveta silami
Verný, činný i zručný jako kat s knutami.

„Urá, urá!“ hromové, zástupy zrevaly,
I valiac sa redutu okolo obstaly.
Černejú palisady smesicou votrelou —
Malá reduta v sriedku, jasná od výstrelov
Blyška sa nad mrákovou, jako v sried mraviska
Otočený mravcami krýdлом motýl blyška —
Zhasnul — zhasla reduta. Či ostatnie delo
Zletiac z loža do piesku hrtáňom zaprelo?
Či luntu krvou zalial kanonier pokonný?
Zhasnul oheň. Už Moskál vyvával výlomy.

Kde ručnia zbroj? — Ach, teraz pracovala
viacej
Lež na všetkých priehladoch za vlády knie-
žacej!

Znám dobre, prečo mlčí, bo neraz videl som
Hrstku našich válciaču s Moskálov Xerxesom.
Kde hodiny volanô dve slová: „pál — nabi!“
Kde oddychy dým tlumí trud ramená slabí;
Kde vse hrmí vresk vodcov, vre vojína činnost
Kde potom bez rozkazu plní sa povinnost
Konečne bez rozvahy, bez citu pamäti
Vojak jako mlyn strelný páli, trieska, letí,
Zbroj od oka ku nohe, od nohy na oko;
Až ruka v nábojnici dlho i hlboko
Hladala i nenašla i vojak obľadnul
Nemajúc viac náboja zbrojou viac nevládnul;
Cítil, v strelbe bez strelby že nič nevykoná
Odmrštil ju i zpadol, kým dobyjú, skoná!
Tak som myslel, i šiancom nepriateľov tlupa
Vliekla sa jako hrobač na sviežeho trupa.

Mrklo mi v očach — a keď slzy som utieral,
Počujem, že mi dačo hovorí generál.
Cez lunetu opretý na mojom rameni
Mlčky na útok, násyp hľadel v podivení
I vypovie: „Stratené!“ Z pod jeho lunety
Vypadlo slz dakolko — i vraví opretý:

„Lepší od skiel zrak mladý, pozri tam na vale.
Znáš Ordonu? — čo vidíš? — kde je?“ —

„Generále,

Či ho znám!? Tam stál zavše i delo karoval —
Nevidím — najdem — dozrem! V sried dýmu

sa schoval;

V prosried hustých kotúčov dýmu kolkorázy
Videl som ho rozdávať rukou len rozkazy;

Vidím ho znovu, rukou zdvihnutou, hroziacou
Zvíja i vrahom hrozí -- s pochodňou hro-
ziacou —

Berú ho — zhynul — o nie — dolu schodmi
letí.“

„Dobre,“ rečie veliteľ, „prachom jim posvieti!“

Tu blesk — dým — chvíľa ticho — i huk
jak sto hromov —

Zatmelo sa povetrie od zeme vylomov, —

Vatreny podskočily, i jak vystrelené

Točia sa na kolesách, — luntý zapálené

Netrafly do pánvic. I dým sa vyrinul,

I v hustých sa chomolách zrovna ku nám vinul,

I nebolo nič vidno — krom granátov blesku —

I triasol sa parobor — i padol dážď piesku.

I pozrem na redutu — valy, palisady,

Delá, i našich hrstka, i vrahov hromady,

Všetko jako sen zmizlo, a len čierna bryla

Zemi bez formy leží. Úžasná mohyla!

Tam i ti, čo bránili i ti, čo sa vdreli

Prvšíraz pokoj štedrý i večný zavreli!

Bárs by sám cár Moskálom kázal vstať, jich
duša,

Poprvšíraz k rozkazu cára sa nerúša.

Tisíce tiel zahrabla, úžasná pohroma,

Duše kde? neviem — lež znám, kde duša
Ordonu.

Bude patrónom šiancov! — Bo dielo zničenia

V dobrej sprave je sväté, jak dielo stvorenia.

Bôh riekol slovo: „staň sa!“ — Bôh i „zhyň!“
vyrečie,

Keď od ľudstva svoboda a viera utečie;

Keď zem pod despotismom jarmená zastoná

Tak, jako pred Moskálom reduta Ordonu,

Bijúc slávu víťazstva vraždami zopsutú,

Bôh vysadí zem túto jak Ordon redutu!

Petruškin.

Milojko.

Skizza z černoorského života.

Napísal A. E. Timko.

I.

Svetochýrne je meno jednej z pomedzi
krajín pevniny evropskej najmenšej, ale preto
chrabrých a veškerym ľudstvom sveta slo-
vanského obdivovaných junákov rodiacej kra-
jinky. Stošestdesiat tisíc duší, dvadsaťpäť
tisíc bojovníkov, osemdesiatpäť štvoročných
míl počítajúci okršlek skalnatej, neúrodnej
pôdy zeme — tu máte pochop o svobodnom,
cez päťsto rokov proti návalom a nájezdom
surových Musulmanov statočne a vytrvale sa
brániaceho, na brehu jaderského mora ležia-
ceho kniežatstva — Čiernej Hory.

Prepevný, revolúciami samej prírody za-
ložený hrad, vlast svobody, bratskej shody a
pobratimstva, hniezdo bystrých junáckych
sokolov, kraj úrodný na černoooké spevavé
devy, domovina otúželych v boji hrdinov,
chlúba plemena slavianskeho, Čierna Hora,

tvoja sláva svieti čo jasné slnko na našom
obzore, vývodíš zmužilostou a chrabrosťou
svojou zatienuješ mohútnejšie štáty sbratren-
ného národu.

Päť stoloť žije slavne v neprestajnom
borení sa so sverepým Asiatom, bráni mužne
rýdzu slovanskú krev, svoju milenú detvu,
národnú česť a vieru Kristovu; a napriek
tomu, že ňa, národku malý, neprajný, podlý
jazyk zákerníkami prezýva, preca sláva tvoja
skvieť sa bude večne pred zrakom slovan-
ského sveta, a česť tvoju nepokalia žiadne
ruhavé jazyky.

V poslednom krutom zápase s divokým
nepriateľom Slovanov a križa preukázala opäť
„Cnagora“ svoju junácku chrabrosť, svoju
života schopnosť a jako vždy zvykla, tak
i teraz vychádza z borby tej čo víťaz, oven-
čená novými vavrínami.

Černá Hora zápasila i v predošlom, v osude Slovanstva pamätihodnom, krvavými písmenami naznačenom roku s úhlavným a odvekým svojim vrahom v nerovnom zápase, však zvíťazila, premohla kolosa, bo nechybalo jej ani teraz na hrdinoch, každú piaď zeme skalnatej vlasti do poslednej kvapky krvi brániacich.

Čierna Hora ukázala sa svetu vo víťazosláve.

Zvíťazili sokolovia nad krvožíznivými hyenami.

Živilí junáci černo-horskí!

Bog pomoci!!

II.

Na niekoľko hodín chôdzi od námorskej prístavnej dalmátskej pevnosti Kotoru, smerom východným, skoro na samej hranici v skalnatých vrchoch černo-horských, leží v nahii Cekličskej slavná dedina Vučidol. Je to dedinka na pohľad nepatrná, domky malé, jedon od druhého vzdialené, jako asi keď sa stado po skalách rozbehne, vókol okolo nej plno lesov, plno pustých krkolomných skál, jakoby toto „vlčie údolie“ od ostatnieho sveta vypovedano, sem do tejto pustiny sa bolo uschovalo.

Vučidol obývaný je rýdzimi junákmi z rodiny Vukaličovskej. Rodina táto vedie patriarchálny život a počítuje viacej sto bohatierskych junákov, ktorí od stoločí v obrane Černej Hory najfažšiu a najvýznamnejšiu úlohu hrávali a víťazne ju i dokončievali.

Pohlavárom rodiny tej je starý Borila Vukalič; jemu po boku stávajú traja statní synovia: udatný čo lev Božo, ohnivý Ilija a najmladší z nich pevec Petar. Čiernooká dcéra Golubca sladieva otcovi jeho pôzdne dni — a to všetka chlúba a potecha starého syna Hory.

Borila so svojimi synami dlie u kniežacieho vojska, bojujúc tam slavne v horách a priesmykoch u Nikšiču oproti vtierajúcim sa na Horu čatám Muktar bašovým.

Golubca vedie sama domácnosť, bo jej matka sníva už sladký sen pod zelenou pažitou. —

Deva túžobne očakáva z boja čo víťazov navrátiť majúcich sa pokrevných, otca a milených bratov.

Rozvíjajúca sa anemona ani sama nezná, jak namáhavý a krutý boj bijú jej milí za drahé ohnisko, bijú boj i za ňu a za stá jej družiek, ktoré by Musulman tak rád ukoristiť a medzi štyri učadené múry svojich haremov uschovať, za živa pohrobit chcel. Hej, ale draho padá mu tá chůtka! Do tichých černo-horských dedín vedie Moslemína cesta len cez mrtvoly junákov, cez ostrie na oboch stranách brúsených handžárov!

Na východnom svahu hôr, dedinu Vučidol obklopujúcich, vypína sa do výšky strmá skála, popod ktorú vedie úzky, v kameni ľudskou rukou vykresaný chodník. Len s veľkou smelostou môže sa človek odvážiť cestu tú konať koňmo. Cudzinec by sa na to ani neodvážil. Skala tá, divočudný výtvar prírody, nesie podobu človečiu a za príčinou toho pomenovalo ju celé okolie „čiernym bralom.“ Z nej je krásny a velebný výhľad na všetky strany po Čiernej Hore. V dialke na juh vídat väže hlavného mesta Hory Cetynje a popri ňom vinúci sa hôrni potok Rieku; na západ Jaderské more s Kotorom, na sever ale banianskú planinu. Miesto toto je zo stanoviska strategie jedným z najvýznamnejších poloh, je tak rečeno kľúčom Černej Hory.

III.

Na blankytnom nebi svietil mesiac v prvej štvrti, a milliony hviezd usmievajúc sa strblieľtalo nad skalnými hradami jakoby sa radovaly z víťazstva junáckeho národa. Desné ticho panovalo nad priepastami okolia, ohromné balvány skál spaly tuhý sen, len noční lalok¹⁾ svojím hulákaním prerušoval posvátnosť noci.

Na priesmyku pod čiernym bralom zastavil sa pred pravou polnocou od hlavy do päty ozbrojený junák. Bystrý zrak svoj hodil na stráň olivou porastenej hory, kde pri slabom svetle mesiaca zretedľne rozoznať sa daly biele, uprosred stromov ležiace múry domu.

¹⁾ Caprimulgus.

Junák zastal.

„Drahá Golubca moja!“ vyriekol hlasite.
„Kto zná, či ta oko moje ešte raz ubliadne?!
S Bohom, jediná túha moja! Nenazdajná
úzkosť sviera srdce moje, jakoby ja, deva
moja, nikdy, nikdy viac vidieť nemal!“

A so zalúbením díval sa na ten milý
obraz domku, ktorý zkrýval lúbicu jeho Go-
lubcu Vukaličovu.

Junák dumal dlho, noha jeho nechcela
sa z miesta hnúť a postúpiť svojou cestou,
zrak jeho nechcel sa odvrátiť od milého,
svetlom mesiačka ožiareného zjavu.

Úder dlaňou po mohútnom pleci vytrhol
Černohorca z dumania.

„Tys to, Milojko?“ pýtal sa zdurne muž-
ský hlas.

„Koho vidím? Čurila zpoza Brda?“

„Neklame ja tvoje krahulčie oko. Ha,
tu sme sa museli sísť pod čiernym bralom?
Oh, osudné, desné to miesto v ústach Černo-
horca!“

„Kam jacháš o pol noci?“

„Pýtaj sa ma radšej, Čurila, kde som
dlel?“

„To sa mi veru netreba pýtať! Viem,
kde si meškal od večera, kde obyčajne mešká-
vaš. U Golubci, u tej svodnej krásy dievke,
pre ktorú už toľko krvi tieklo.“

„Nech že sa tam boria, kolú, vraždia
blahoví za ňu, ktorej srdce je už dávno za-
dané.“

„Domnievaš sa, že tebe, Milojko?“ pýtal
sa ohnive Čurila a ruka jeho nevdojak siahla
po rukováti handžáru za pásom, „domnievaš
sa, že nemáš soka v lúbsti? Hoj, ha! Jedon
z nich je Čurila! Golubca nebude tvojou!“

„Že nebude?“ usmial sa Milojko. „Vi-
diš brachu, že mám i ja handžár a pištole.
Viem najst kratku cestu pomedzi rebrá so-
kom mojím do srdca! Čurila, a kebych sie-
dem skolil mal, ver, odpracem si jich z cesty!“

„Tu som ti hotový, Milojko!“ tasiac zpoza
pása pištol hrmel Čurila, „vyrovnajme sa hned
— hned! Osem krokov . . . hotový som!“
kričal Čurila plným hlasom a natahoval ko-
hútky zbroje.

„Zadrž, nie som zbabelec!“ odpovedal
kludne Milojko, „mám odvahu zastat si proti

Čurilovi a vydobyt si Golubcu; ale čuj ma,
Čurila, na súboj nenie teraz času!“

Jaké máš námietky? Hovor skôr, kým
ti nenadám do kukavíc!“

„Prijímam tvoje vyznanie!“ riekol Mi-
lojko, a zastanem si smele proti tebe; lež
dovól, nech vlasteneckú povinnosť vykonám,
nežli osud rozhodne nad mojím životom!“

„Jaká to povinnosť?“

„Čurila!“ zvolal Milojko s ohňom, „teba
tiež zrodila Čierna Hora, ale ty nie si jej
hodným synom!“

„Opovažuješ sa obražat?“ pretrhol reč
Čurila.

„Na miesto, abys domovine svojej v tomto
ohrozenom stave poskytol mocnú ruku svoju
a bojoval proti Musulmanom, vrahom naším,
blúdiš čo hladný vlk po Hore a vyhľadávaš
dobrodružstva, pri ktorých by si mohol svoju
vlastnú krv vylievať. To ti má za zle Hora.
Dobre znáš, Čurila, že domovina naša ohro-
žená je čatami Muktar bašovými a že tento
zhubca nezadlho s celou mocou uderí na
Horu, aby zpusošil naše krby; znáš to, že
bratia naši bijú boj na život a na smrť; ale
ty jim pomáhať neideš. Kliatba ti!“

Čurilov zrak horel pomstou.

„Som vyslancom Borilovým do Kotoru,“
hovoril ďalej Milojko, „a ešte behom tejto
noci doniesť mám zásobu streliva našim bra-
tom, chystajúcim sa k rozhodnej bitke. Keď
sa navrátim a tento mesiac v úplnom svetle
nad brdami zasvieti, v tú noc, Čurila, tu pod
čiernym bralom zastanem si oproti tebe! Tu
je ruka!“

„Dnes, lebo nikdy!“ zvolal sok. „Ne-
prijímam tvoju vyhovorku!“

„Teda dobre!“ odpovedal Milojko, „od-
stup sa! Ponehávam ti prvý výstrel!“

Kohútky na pištoliah hrkly.

Sokovia stáli proti sebe.

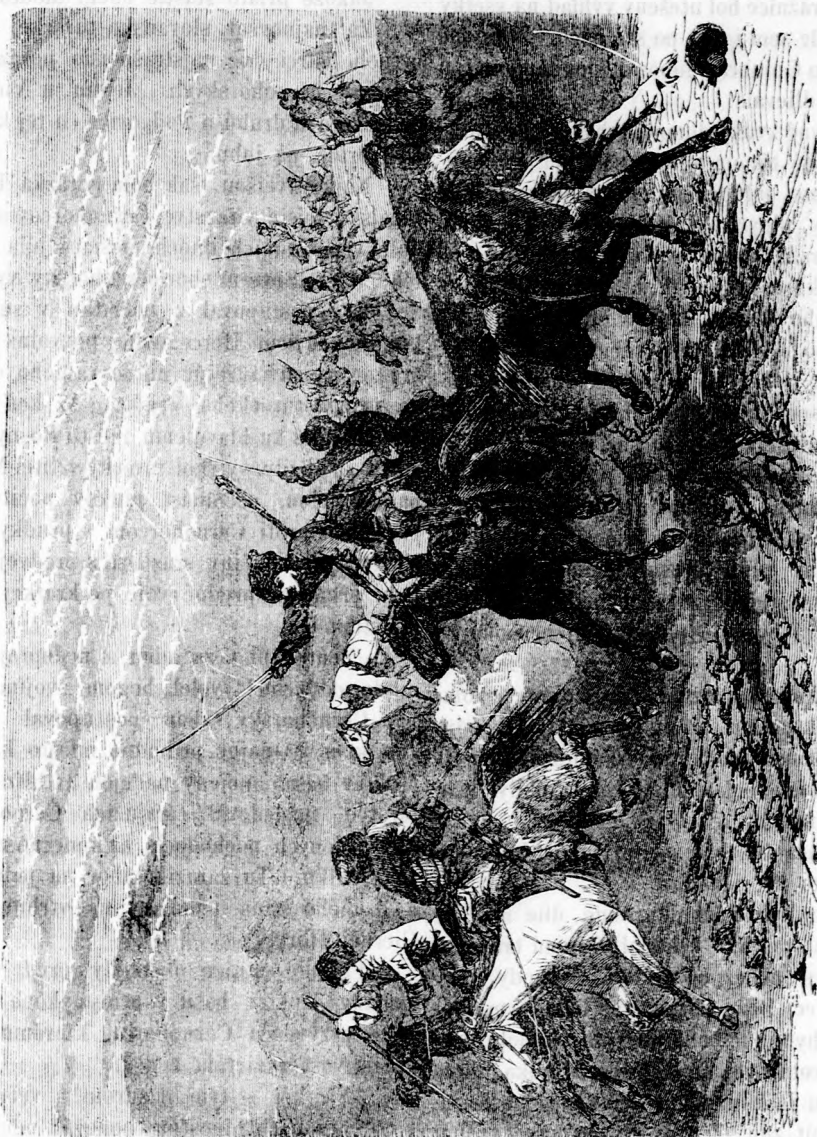
Výstrel z pištole Čurilovej zahrnel, kulka
piškla tesno popri hlave Milojkovej, prasnúť
do skaly, na ktorej sa roztľapkala.

„Golubca je moja!“ riekol Milojko, cievu
zbroje svojej do zeme sklonoiac a na pol dialky
ku sokovi pristúpiac, slovil: „tebe darúvam
život!“

Bez slova postúpil Čurila smerom na sever. Pri svetle mesačka vidieť bolo liezť ho po strmých krkolomných skalách, preskakujúceho ponad priepaste a neschodné braliská dolu z hôr a poberať sa rovno na

IV.

Krásne vynímal sa biely dom na strmine Vučidolu, obklopený niekoľkými olivami. Je to statôček junáckeho Borilu Vukoliča. V ňom býva Golubca, tá svodnej krásy deva, pre ktorú

Džigitovka na Kavkaze.

planinu banianskú, za ktorou rozprestieral sa turský tábor pod vedením troch bašov.

Milojko zatnúc päste podal sa smerom západným ku moru, kam volala ho povinnosť.

„Príde čas, keď lebku roztrepem tej zradnej potvore!“ mumlal junák a strmými krokmi zanikol v lese.

tieklo mnoho krvi, ale daromne, bo srdce jej zadané bolo Milojkovi.

Pre časté nájezdy turských hôrd z predošlých dôb obklopoval biely kameňný dom dosť vysoký múr, a nad bránou, ktorou sa do vniutra vchádzalo, vystavená bola drevená strážnica s chodbou do okola. Divá réva vi-

nula sa po múroch a dosahovala vysoko až na chodbu strážnice. Chodba kolom strážnice slúžila v týchto bojovných časoch hospodárovi za včelien, na ktorej niekoľko úlov mádonských včelíčiek stávalo.

Zo strážnice bol utešený výhľad na všetky vo Vučidole sem i tam po stráňach roztratené domky a tu Golubca s líbozvučnou tamburicou najradšej dlievala.

Čarovné zvuky dumnej srbskej spievanky, podporované tónom milého nástroja, zavznievaly z tohoto obľúbeného miesta miloprijemne do ozveny plných skalísk okolia Vučidolu. Golubca rada vyspevovala hrdinské piesne černo-horské a nemálo hrdá bola na skladby brata svojho Petara, ktorý čo nadšený guslar a pevec po celej Hore obľúbeným sa stal.

Teraz počas boja onemel hudbný nástroj, zo spevavých úst Golubce nevylúdil sa ani jeden veselý zvuk piesne.

Golubca planula túhou po dozvedení sa o osude dávno z domoviny pošlých svojich milých, otca a bratov, bojujúcich na rovinách Hercegoviny proti Musulmanom. Ani najmenšiu potešiteľnú zvesť nemal jej kto doniesť, ktorá by bela potešila jej nespokojnú dušu. —

Milojko odchádzajúc za svojim povoláním, ku ktorému určili ho pohlavári rodín a veliteľ sboru junákov černo-horských, lúčil sa s ňou tak bolastne, jakoby nikdy viac vrátiť sa nemal.

Golubca túžobne návrat jeho očakávala, lež Milojko neprichádzal.

Ktože vyloží úbohej, kde dlie milenec jej, zdáľiž šťastlivo vykonal zverenú mu veľadôležitú, s nebezpečenstvom svobody jeho spojenú vec. Bože chráň, aby úkladným spôsobom zahynul jej milenec, to by bolo roztrhlo i životnú jej strunu; bo Milojka lúbila tak vreľou láskou, jakou len Černo-horka junocha lúbiť zná. Žiadna slovanská deva nezná tak vrele lúbiť junocha, jako dcéry Čiernej Hory, ale majú k tomu i mohútnejšie pohnútky, bo ony lúbia samých národných hrdinov. Zradcov a poturčencov devy Čiernej Hory nelúbia, ani lúbiť nebudú, nikdy!

V.

Čiernej Hore hrozili Turci výbojom.

Černo-horcov však našli k odboju pripravených.

Jakože prialo šťastie obom táborom?

Za najnovšej slovansko-tureckej vojny utrpeli Turci dve najstrašnejšie porážky od junákov černo-horských. Jednu u Vučidolu na severu a druhú u Podgorice, u tej krvavej Podgorice, na juhu.

Najkrvavejšou však bola porážka Turkov a najskvelejšie víťazstvo Černo-horcov u Vučidolu v posledných dňoch mesiaca júla minulého roku. Severní sbor černo-horský vyraziac z Hory, postupoval z počiatku v susednej bratskej to zemi Hercegovine pozvolna a obozretné, nenachádzajúc nikde valného odporu zo strany tureckého vojska. Až keď pluky černo-horské ku hlavniemu mestu Bosny, Mostaru, sa blížily, vytrhol turecký veliteľ Muktar baša s celou, osemnásť plukov počítajúcou posádkou proti Černo-horcom v prudkých pochodoch a u Bišiny srazil sa s predvojmi jejích, prinútiac predné voje po krátkej borbe k ústupu.

„Žeňte tuho za nimi a nedoprajte jim nikde oddychu!“ velel begom svojim baša.

Černo-horský sbor postupoval rýchlo zpiatkom, hladajúc príhodné miesto k bitke. Muktar baša, opojený nádejou na blízko víťazstvo, nasledoval cúfajúcich Černo-horcov v zrýchlených pochodoch, až konečne zastavil sa v Bilku. Tu zarazil tábor na jednu noc a druhého rána pomýšľal na vtrhnutie do Čiernej Hory.

Prednie stráže dovedly pred veliteľa armády Muktar bašu v priesmykoch chyteného vyzvedača Černo-horca, ktorému úplná zúfanosť vyzierala z očí.

„Na kól s tým džaurom!“ velel baša s obyčajnou chladnosťou, ponevác udelovanie takých rozkazov nebolo mu nič nového.

Stráže vrhly sa na nešťastlivca a sotva že k hroznej smrti odsúdenú obeť von zo stánu bašovho vliect počaly, kývnul opäť baša, aby zajatého Černo-horca dovedly zpiatky.

„Za dobrú službu, preukázanú mojím brojom, darujem ti život!“ riekol veliteľ ku

Černohorcovi; „žiadam od teba, džauze, abys schodnými cestami viedol môj predvoj, smerom cez planinu banianskú okolo Vučidolu!“

„Zato prichádzam medzi vás,“ pretrhol Černohorec bašovú reč, „aby som sa vypo-mstil na tých, ktorí olúpili ma z toho, čo bolo môjmu srdcu najmilšie.“

Znájúc povahu mstivého Černohorca, domyslel sa Muktar baša, že pohnútkou junáka tohoto ku zrade nad Čiernou Horou je iste milenka, zklamaná láska, alebo dosiahnut nemožúci cieľ lúbsti.

Oddelenie bašibozukov vyslano bolo ešte za noci do hôr ku vyčisteniu skál a hôrných úkrytov od Černohorcov. Zajatec černohorský daný jim bol za vodiča.

„Pri najmenšom podozrení podvodu a zrady,“ hovoril veliteľ k bašibozukom, „ktorý zo strany jeho zpozorujete,“ prepáľte na mieste toho džaura!“

Daný je povel k pochodu.

VI.

Nad brdami zapalovali sa ranné červenky, znamenajúce svit a blízkosť dňa. Zdalo sa, že celá Čierna Hora v tuhom sni zahrúžená ani nemyslí na to nebezpečenstvo, ktoré hrozí jej od severu z tábora Muktar bašu. Ani ten najmenší neslychať ruch, ani najjemnejší pohyb, lež v tejto neobyčajnej tajnej tichosti zpočíval ten veľavýznamný osud, ktorý pripravovaný na Čiernej Hore doniesol Turkom dnešního dňa najstrašnejšiu porážku u Vučidolu.

Bránka na vchode do domku Borilu Vukaliča otvorila sa, do dvora vstúpil mladý junák. Zrak jeho pátral po hľadanom predmete. Golubca dala sa vidieť a Miloško objal svoju nevestu.

„Ešte niekoľko malých okamžení dopriano mi bude pobudnúť s tebou, drahá Golubca!“ hovoril junák, vrelý bozk na alabastrové čelo ľubice svojej vtískajúc.

„Kam že pospiechaš tak rýchle, Miloško?“ pýtala sa ho udivene.

„Nepočula si hrmenie a rachotenie diel u Vrbice? Či ani neznáš, že Turci vtrhli do Čiernej Hory a čo nevidieť zaujmú Vučidol? Snaď už neskoro dorazím k bratom so stre-

livom; ale Bôh je môj svedok, nemohol som dôjsť skorej. Na rakúskej pôde hrozilo mi nešťastie, chceli ma zajať i s družinou, i čakať sme museli na príhodnú dobu šťastného preklznutia cez hranicu. Jaké máš, Golubco, vesti od otca?“

„Docela žiadne!“ odpovedala smutne deva, „strachujem sa, že už nežijú milí moji.“

„Nevidela si Čurilu?“

„Havril, náš pasák, zvestoval mi, že ho videl spiechať k turskému táboru.“

„Ten podliak kuje zradu na Horu. Roztrepem mu lebku. Osvobodím ňa od toho dotieravca pod čiernym bralom.“

„Osvoboď, Miloško!“ vinúca sa do náručia milencovi šoptala Golubca; „ale ne-padni mi v súboji, Golubca by ňa neprežila!“

„Musím spiechať ku bratom,“ hovoril Miloško, „nesvečno sa mi objímať s devou, keď bratia bijú bôj za život a za kríž. Polúb Miloška, drahá Golubca, a pros Bohorodičku, aby som sa živý navrátil!“

Junák sberal sa k odchodu, keď z chodby strážnice, na ktorej milenci dleli, zpozorovali dupot koňský a hneď potom v malej dialke od dvorca zahliadli tlupu približujúcich sa peších a jazdcov bašibozukov.

„Svätá Bohorodička, prepadení sme od Turkov!“ zkríkla Golubca.

Miloško ztrnul na celom tele, ale neztratil prítomnosť ducha. Na útek nebolo pomyslenia.

Miloško zahvizdol a jeho družina vstúpila do brány.

„Bránku zavrite!“ rozkazoval družine rozčulý mladík. „Neľakaj sa, Golubca, iba cez naše mrtvole dostanú sa k tebe tito turskí psi!“

V niekoľko menšinách nachádzalo sa asi dvadsať bašibozukov pred bránkou domu Borily Vukaliča; prišli sem cestou tak istou, jakoby jich bol niekto schválne dovedol. Turecké kule zarachotily do bránky, pýtali Turci dobrovoľné otvorenie brány a vyhrazovali s podpálením domu. Miloško s družinou ukrytý na chodbe strážnice a za múrami, ktoré dômok otáčaly, i čakali na ďalšie pokračovanie dobýjateľov Turkov. Tito pred bránou zúrili a počali vylamovať bránku.

Nastal rozhodný okamžik. Za niekoľko menších prederú sa bašibozukovia do vnútra a nedajú nikomu milosti.

Milojko zahvizdol.

Asi tridsať dieferdanov zahučalo.

Vyššie polovica Turkov váľalo sa na zemi.

Nastal hrozný útek.

Milojko prenasledoval jich s družinou s hrozným handžarom v ruke. Mnohí Turci padli na úteku.

Iba niekoľkí pechúri z nich našli pravú cestu priesmykom do doliny. Zastavia sa konečne na planine, ztrhol chvatave jedon z bašibozukov pušku z ramena a medzi hroznou kliatbou namieril na súdruha svojho.

„Zhyň, podlý zradca!“ zvolal a vypálil.

Súdruh prevalil sa do výmole, ktorú tu po sebe rozvodnený na jar hôrny ručaj bol zanechal.

Asi o hodinu nato chvatalo v spešnom pochodu okolo tristo Černohorcov ku obydlíu Borily Vukalića. Medzi prichádzimi poznala Golubca svojho otca a milených bratov. Borila, upovedomený o vpáde bašibozukov do Vučidolu myslel, že najde dom svoj v popoli a milú dcéru pohrobenú v sutinách.

Jako ale zaradoval sa stavec, keď objal mohol Golubcu a jej osvoboditeľa Milojka?

VII.

Dňa 28. júla r. 1876 včasne z rána na velenie Muktar bašovo vtrhli Turci do Vrbiče, prvej to dediny v Čiernej Hore, chtiac zakolesiť Vučidol smerom cez planinu banianskú a postupovali rýchlo, nemajúc žiadneho odporu. Černohorci, rozostaviac sa chytro po skalách, bralách a výmolách dobre ukrytí očakávali postup turecký. Do údolia vrbického vošiel turecký broj pod Osman bašom a za ním broj Muktarov. Predvoj pod Selim bašom, postupujúci vopred zpozoroval pod čiernym bralom tlupu asi tristo Černohorcov a počal na nich páliť. Černohorci ustupovali, lákajúc Turkov za sebou.

Zrazu nebolo vidieť ani jedného Černohorca, jakoby jich bola tá zem pohltila. Selimovi bašibozuci poslaní boli medzi balvány ohromných skál, kde vykutať mali úkryty Černohorcov. V pochode svojom dostali sa

medzi neschodné braliská a priepaste. Tu zrazu hemžili sa Černohorci a Hercegovinci zo všetkých strán, jakoby každá skala pár z nich porodila. Bašibozuci zarazili sa, počali cúfať kričiac zúfale, že na tisíce Černohorcov za každou skalou je schováno.

Muktar dal strielať z hôrnich diel na návršie; čím ďalej Turci stúpali, tým ostrejšie odpovedali pušky černo-horské.

Voj Osman bašov pokročil až k úpäť čierneho brala.

Utíchla strelba zo strany černo-horskej.

A jako zhubná lavína z hôľ všetko, čo sa jej v cestu vkladá, sebou do priepasti vrhá, tak vrhalo sa tisíce mužov, junákov černo-horských z kmena piperského, na Turkov.

„Juris!“ ozývalo sa z tisíce hrdiel.

„Juris!“ odrážala ozvena toto strašné slovo k útoku od pravekých skál a roznášala ho na vše strany.

Handžár blyskal sa v pästiach junákov, handžár počal krvavú prácu, handžár brodil sa v turskej krvi.

Turci úfali, zanechávajúc na stá mrtvých. A ponevác údolie bolo úzke, uviedli v zmatok zadné broje. Zo všetkých strán teraz vrhali sa junáci černo-horskí na Turkov. Nastalo hrozné vraždenie, handžár našiel krátku cestu do síde turských. Ešte väčší zmatok povstal medzi tureckým vojskam, keď v hustej tlačnici Selim baša zasiahnutý handžárom padol; dvadsať hlbokých rán väzelo v jeho tele.

Tlupa Černohorcov, vedená Milojkom, hnala Osman bašov broj do úzkeho priesmyku pod čiernym bralom ta do černo-horských Thermophyl. Osman baša v divej zúfality ani doš skoro nezbadal, že obklopený je na priesmyku, ktorým sa do predu broja svojho dostať hodlal, tridsiatymi Černohorcami. Práve tolko blyskavých handžárov namiereno bolo na jeho hrud. Popri ňom padali bašibozukovia pod ostrými nožami.

Borila zmocnil sa prvý bašovho koňa.

Milojko odrazil bašov úder palošom.

„Dolu s nim! Zabodnite toho zradného odrodilca!“ kričali rozčulení junáci.

Vidiac Osman baša istú smrť pred očima, nezapltil za vec, pre ktorú bojoval, svojou krvou, tak zvykli robiť všetci renegáti, lež

za múdrejšie uznal vzdat sa na milosť a nemilosť víťazov. Zklonil paloš k zemi a dal sa zajať.

„Netýkajte sa bašu!“ hlásil medzi nimi Miloško; zavediem ho ku kniežatu do Cetyne, nech knieža naloží s nim ako mu líbo!“

Ačkoľvek dosť neradi, preca poslúchli hlasu Miloška a baša čo zajatec odvedený bol na miesto svojho určenia.

Muktar baša šťastnou náhodou, kým Černohorci nad zajatým Osman bašom plesali, ušiel zajatiu.

Teraz dali sa Turci na útek divý, hrozný, rúbaní od Černohorcov až po samý Bilek. Statným junákom pripadla nesmierna korisť válečná, ktorú Turkom odobrali a teraz po namáhavej krvavej práci u Vučidolu, v týchto Thermophylách Čiernej Hory, oddýchli si junáci.

S četným sprievodom sebe rovných junákov zaviedol Miloško zajatého Osman bašu do Cetyne. Knieža Nikyta prijal ho vlúdne a pohostil okázalým spôsobom; preukázal, že nezáleží mu nič na odrezanej hlave turského bašu.

Zajatý internovaný je v Cetyni.

Vlastnoručne pripíal knieža Nikyta chrbtom svojím junákom, Miloškovi a synom Vukaličovym, záslužné kríže na prsia, nimiž ozdobení s nemalým jásotom navrátili sa junáci čo víťazi do Vučidolu.

VIII.

Na počiatku vypovedania boja Turkom zo strany Černohorcov preletel svetom chýr, že knahyňa černohorská Cetynie a územie černohorské i s dvorom svojím opustí a zdržať sa bude na neutrálnom území.

Nezadlho zatým podvrátila sama knahyňa Milena túto vest osvedčiac sa slávnostne pred celým národom v ten smysel, že ona v tento osudný čas národ a kniežatstvo neopustí, ale že sa zdrží v svojej zemi a zriadi z milosrdných sestár záležajúci sbor ku opatrovaniu poranených v boji Černohorcov.

A tomuto svojmu osvedčeniu i slavne dostála.

Pod jej velením sriadené byly sbory opatrovník poranených a polné lazarety. Ona

sama v sprievode milosrdných sestár chodila z bojiska na bojisko a poskytovala poranencom tu pomoc, tam potechu.

Týmto činom preukázala sa byť pravou matkou svojho hrdinského národa.

Po osudnej pre Turkov bitke u Vučidolu zavítala knažna Milena na bojisku so svojim sprievodom a tu hneď pokračovano bolo so snášaním poranených Černohorcov do najbližších domkov okolia, v ktorých knažna sama nešťastlivcom pomoc poskytovala. I obydlie Borily Vukaliča premenené bolo v lazaret. Poranení snášaní boli na nosítkach do domu a tu pri lekárskej pomoci ošetrovaní.

Vyslaný knažnou zdravotnícky sbor našiel na planine u Vučidolu vo výmole horného potoka poraneného Černohorca. Ležal tu úbohý chlap v polutovaní hodnom stave, zbrodený krvou a zohavený až k nepoznaniu. Vydávajúc zo seba známku života, bol poranený tento na nosítkach donesený do lazaretu u Borilu Vukaliča.

Žiadosť z prítomných nemohol poznať, kto by poranený tento bol; ponevác mal obličej a ruky opuchlé, z rany ale u prsú prúdila sa mu krev.

Poraneného položili na postel a milosrdná sestra pristúpila k jeho opatrovaniu. Doposiaľ nevyšlo z úst poraneného ani najmenšie slovičko bólu; ležal v tuhej mŕlobe následkom ztraty krvi a hrozného úpaľu na tvári.

Neskôr, keď poraneného Golubca shliadla, s desným výkrikom zakryla tvár svoju a zanechala komoru, v ktorej sa lôžko jeho nachádzalo. Domyslela sa o príčine tohoto zohavenia. Golubca pošepkala niečo tajne milosrdnej sestre.

V tom okamžení prichádzala práve knažna Milena so sprievodom lekára, Borilu a jeho synov do komôrky ku poranenému. Knažna zalomila rukami nad zohaveným človekom a požiadala lekára, aby nešťastlivca toho zkriesil a priviedol ku pamäti. Umeniu lekárskeho sa to skutočne podarilo. Ranený pozdvihnúc hlavu s veľkým namáhaním posadil sa na lôžko.

„Kto si, bratre náš?“ jemným hlasom pýtala sa lútosťivo knažna poraneného a ztieerala slzu z mramorových líc.

„Kde som?“ pýtal sa slabe poranený Černohorec.

„Na dobrej hospode,“ ohlásil sa Borila; „u mňa si, bratre, u Borila Vukaliča, v dobrých rukách, poteš sa; hľa, tu pri tebe stojí náš anjel strážny, naša milostivá kňažna!“

Slyšiac poranený tieto laskavé slová starého hrdiny, vztýčil ruky do výšky a vyhodil sa z lôžka, jakoby utekať chcel.

„Ta preč z tohoto domu! Hoďte ma do priepasti. Nech zhyniem jako pes! Niesom hoden milosti! Zakolte zradcu Čiernej Hory — Čurilu!“ kričal poranený a padol na zem.

Strnuli všetci prítomní nad vlastným vyznaním zradného súkmenovca svojho, lež nezavrhl ho. V ten čas neburácala v hrudiach junákov žiadna pomsta.

Lekár radil, aby mal poranený pokoj, až by sa zotavil.

Golubca šla vyhľadať Milojka.

O chvíľku nato prejavil poranený Čurila žiadosť, žeby rád rozprával s kňažnou.

Milena posadila sa k lôžku nemocného.

„Náruživô zalúbil som Golubcu Vukaličovu,“ počal slabo s prestávkami rozprávať poranený, „a umienil som si ju dobyť handžárom lebo kulou v súboji. Skolil som pre ňu junákov Vuka a Markoviča a chcel som si z cesty odpratať i Milojka, soka mojej lábsti. Pod čiernym bralom strieľal som naň — on nepadol! — Zprepadená myšlienka napadla mi; ja som sa vlúdil do tábora Muktar bašového, abych dosiahol, po čom som túžil. S pomocou bašibozukov pritiahol som k obydlu Vukaličovmu, majúc v úmysle unieŝť Golubcu. Ale u Borilu privítali nás zle. Neznámy obranca dievky zavolal na pomoc družinu svoju i dali sme sa na útek, zanechajúc polovicu mrtvých. Nepodarený únos devy a lúpež koristi bol pohnútkou bašibozukovi, že ma, súc bolastou rozzlobený, tam na planine u potoka prestrelil. To moja odmena za zradu. Zavrhnite zradcu Čiernej Hory! Urobte koniec podlej duši, ktorá nezaslúži šliapať drahu zem!“ —

Prestal, krev vyhrnula sa mu ústami. Lekár poznamenal, že je Čurila u zklonku života.

Ku poranencovi pristúpil náš známy hrdina Milojko, vzal ho za ruku a prihovárал sa mu:

„Čurila, bratre! Pri tebe stojí Milojko, tvoj sok v lábsti. Milojko ti odpúŝta zo srdca!“

„Nech ho Bôh prijme na milosť,“ riekla pohnute kňažna. „Čierna Hora odpúŝta mu previnenie zrady.“

„Golubca!“ zašeptal slabo Čurila, a ten šepot bol jeho ostatným. Vzdychol z hlboka a zaspal na veky.

IX.

Zvonku pod tienými olivami odohrávala sa veselá scéna. Starý Borila, obklopený kňažnou a synami svojimi, držal za ruku zretelnicu svojho života, driečnu Golubcu; proti nemu stál Milojko, ozdobený záslužným krížom.

„Tvoja je Golubca, statný junáku Čiernej Hory, tvoja je na veky!“ riekol stavec, podávajúc ruku devinu do junákovkej.

„Požehnávam i ja sňatok ten,“ riekla kňažna. „Golubco, žij šťastne s Milojkom, lúb ho čo veľkého hrdinu Hory, slávu vašu nech ospevuje a v pamäti prechováva celý národ!“

I zavesila Golubci na krk drahý klenot.

„Nos malý darček tento od matky svojho národa na pamiatku!“

Golubca polúbila štedrú ruku dárkyne.

„Prozretelosť Božia vyvolila tohoto nešťastného Čurilu za nástroj nášho víťazstva u Vučidolu. Upozornení byvsie Havrilom, že bašibozukovia tureckí obydlie moje prepadli, spiechali sme k osvobodeniu jeho a dcéry mojej Golubce. Pochod tento v smere, ktorý nebol v pláne nášho postupu, doviedol nás zavčasu ku čiernemu braľu, kde sme, synovia moji, Osman bašu zajali a vojsko jeho zrúbali. Hovorím, že keby zo strany Čurilovej a bašibozukov nebol učinený výpad na moje obydlie, iste neboli by sme i my postupovali smerom tým, ale pripojivše sa ku sborom, minuli sa s víťazstvom. Osman baša bol by vyhral dosť času predrať sa priesmykom na brdô so svojim vojskom — a beda by bola

bývala Vučidolu! Synovia, zradný krok Čurilov dopomohol nám k víťazstvu; preto pohrobte nešťastlivca toho počestne.“

Tak hovoril starý Borila, a synovia jeho učinili dľa vôle jeho.

Mlčky, ale s výrazom najväčšej potechy podávali si bratia Golubeční ruky s Milojkom, tie otužené ruky, ktoré z osemnástich plukov

Muktar bašových osem zrúbaly a úplne porazily.

Este to nenie posledný hrdinský čin Milojka a bratov Vukaličovcov, ešte to nenie poslednie víťazstvo junáckych Černohorcov nad krutým nepriateľom Slovanov a kríža Kristovho! —

Živili junáci černohtorskí!!

FEUILLETON.

Dr. Svetozár Miletič.

(Vyobrazenie na strane 1.)

Pobratimný srbský národ snáša zmužile premnohé utrpenia od nepamätných časov. Jeho vytrvalosť a kréovité pridržovanie sa toho, čo mu je svätým, dáva úplnú, neklamnú nádej ostatným kmenom slovanským, že srbský národ má svoju skvelejšiu budúcnosť poistenú. A má i mužov, ktorí právo národnie zastávať znajú, ktorí duševní a hmotný jeho život pojsť s veľkým výsledkom sa usilujú, ktorí rozhodný odpor proti panovačným chůtkam zúrivyých nepriateľov vytrvale a zdarne stavajú. Jedným z týchto zriedkavých mužov, jedným z prvých vlastencov srbských, vo vlasti našej najprednejším a v národe najslavnejším, je dr. Svetozár Miletič.

V Šajkašskom okrese, v junáckom kraji srbskom, v skrovnej dedinôčke Mošorine, narodil sa dr. Svetozár Miletič dňa 10. februára r. 1826. Otec jeho Sima bol statný Srbin, remesla obuvníckeho. Rod Miletičov odvodzuje sa od staroslavného plemena Zavišičovho, bývajúceho v Kostajnici, mestečku to ležiacom na Une blízko hraníc horvátsko-tureckých. Prvým učiteľom Miletičovým v národnej škole v Mošorine bol Gavri Nikolič, ktorý poslal v Đurdeve čo farár žije, druhým Arkadije Nikolič, terajší staručký farár bajský. Neskôr zaviedol otec Svetozára do Titelu na nemeckú školu. Učítelia Čičerič a Vukovac poznali výtečné vlohy Svetozárove. I zaviedol ho otec do Nového Sadu, aby ho dal na remeslo. Aron Maletin, advokát, priateľ otcov, vidiac výtečné

školské svedoctvo Svetozárove, radil otcovi, aby ho dal na gymnasium, čo sa i stalo. Keď vstúpil Svetozár do druhej triedy, vzal ho k sebe učbár Dimitrije Jankovič, ktorého posluhoval a pri tom i druhých žiakov vyučoval. V tretom roku prijal ho k sebe otcov priateľ Maletin. Tak študoval Svetozár bez pomoci otcovej. Na srbskom novosadskom gymnasiu bol toho času správcom dr. Hačić, ktorý sa čo spisovateľ podpisoval Miloš Svetič. Keď sa po jednej zkuške sretol s advokátom Maletinom, riekol mu: „Vy ste šťastlivý človek. To dieťa z vašej dediny takým je žiakom, jakého nebolo dosiaľ, čo toto gymnasium stojí. Doba, v ktorej prešiel mladý, nádeje plný Miletič do škôl v Požoni, bola kritická. Blížily sa dni, jaké zriedka vyskytujú sa v živote národa. Nádejou šťastnejších dní pre národ je jeho mládež. I srbská omladina na školách v Uhorsku nespala, hýbala sa. A kriesiteľ tej omladiny, sláva mu na veky, bol človek, ktorý porozumel svoju dobu. Bol to náš slavný — Ludovít Štúr! A oddanejšieho jemu mládenca a ohnivejšieho Srbina a Slovana nebolo vtedy medzi mládežou srbskou a slovenskou v Požoni nad Svetozára Vseslava Miletiča. A lepšieho žiaka nebolo v Požoni nad odchovanca srbského novosadského gymnasia Miletiča. Pod vlivom Ludovíta Štúra zarazili tu srbskí študujúci spolok, ktorý r. 1847 prvý svoj almanah „Slavjanka“ vydal. V almanahu tomto vyšly prvé literárne

práce Miletičove, niekoľké to ohnivé piesne, ktoré sú až posiaľ u Srbov veľmi obľúbené. Nastal r. 1848. Spevci „Slavjanky“ vrátili sa domov, lebo požižské školy boli zavrené. Srbská mládež vzala na seba úkol apoštolov, i pripomínajúc národu jeho práva, povzbudzovala ko k boju za svobodienku zlatú. Miletič v tomto smere veľmi výdatne účinkoval medzi Šajkašmi. V bitke pri Čurugu bojoval v radách národného vojska. Pozdejšie vyvolený bol za úda administratívneho výboru a za poslanca do snemu záhrebského. Po potlačení maďarskej revolúcie študoval Miletič práva vo Viedni, kde r. 1854 dosiahol hodnosť doktora práv. Praktikoval za krátky čas u okresného súdu v Lúgoši. I usadil sa konečne čo advokát v Novom Sade.

Nový Sad je, jako známo, sredom srbského živlu; tu je sídlo duševného života národa srbského, ktorý v Rakúsku žije. Spoločne s nektorými nadšenými súdruhmi pracoval tu Miletič neunavene na poli literárneho umenia. Keď po nešťastnom výsledku italskej vojny r. 1859 Bachov vládný systém padol a uvoľnenie nastalo, počalo sa i v Novom Sade svobodnejšie hovoriť a písať. Myslelo sa vôbec, že nová vláda na Srbov nezabudne a podľa práva s nimi naloží. I bolo treba o právo sa hlásiť. Miletič stal sa publicistom v najširšom toho slova smysle. Večne pamätným bude článok, ktorý Miletič pred vianocami r. 1860 do „Srbského Dnevníka“ napísal. V článku tom vyzýva národ k vytrvanlivosti, i pripomína mu, že zrušením vojvodiny nenie ešte všetko ztrateno, keď vytrvá verne pri národnom podaní a keď bude vymáhať si svoje práva.

Od r. 1860 vystupuje Miletič neohrožene a pri každej príležitosti bráni právo národa srbského i slovenského. Tak počína si zmužile a rázne na cirkevných snemoch a podobne i v uhorskom sneme, kam ho vďačný srbský národ čo poslanca voždy posielal.

Miletič má najväčšiu zásluhu, že bolo národné povedomie u Srbov k životu mocne prebudené. Aby mohol ešte výdatnejšie pôsobiť, založil r. 1866 so svojimi politickými rovesníkami v Novom Sade časopis „Zástavu.“ V časopise tomto uverejňované boli rozpravy

a pojednávania o otázkach, ktoré týkajú sa celého národného života. Miletič začal pôsobiť len s nektorými priateľmi a teraz je okolo neho shromaždený celý zástup horlivých spolubojovníkov, za ktorými celý národ stojí. Srbská „Omladina“ uznala vďačne pôsobenie Miletičovo a pristúpila úplne k jeho politickým zásadám. Význam a dosah Miletičovho pôsobenia nedá sa dosiaľ zovrubne určiť; no to stojí, že celý srbský národ, ktorý v Rakúsku žije, predstavuje dobre organizovanú stranu, ktorá národniu svobodu a záujmy háji proti každej politike, ktorá národným potrebám nevyhovuje. Že tomu tak, ukázalo sa neraz pri voľbách poslancov do uhorského snemu, pri ktorých navzdor všetkým prekážkam len národní kandidáti vyvolení boli.

Muž rázneho a pevného charakteru, jakým je Miletič, je vláde nevelmi príhodným; a preto dáva mu ona moc svoju cítiť pri každej príležitosti. Neraz stál Miletič pred porotcami, i odsedel vo Vacove voľné svoje slovo, ktoré v prospech národa svojho v „Zástave“ prehovoril. Bolo to r. 1876 dňa 5. júla, teda práve tri dni pred schôdzkou cisárov rakúskeho a ruského v Zákupoch, keď z Budapešti do všetkých europejských novín telegrafované bolo: „Dnes bol v Novom Sade uväznený Miletič pre článok, vyzývajúci k zavraždeniu ruského cára.“ O niekoľko dní musely poloúradnie časopisy budapeštské vyznať, že článok „Zástavy“ proti ruskému cárovi nebol príčinou uväznenia Miletiča, ponevác taký článok v „Zástave“ ani nevyšiel. Miletič bol považovaný za vodcu srbskej strany činnosti a nektoré poloúradnie budapeštské časopisy ustavične tvrdily, že nie srbský národ, ale len „Omladina“ vojnu s Turkom si žiadala. A tak väznený je Miletič až podnes.

Každý národ má svojich hrdinov, ktorí sa o jeho pokrok a lepšiu budúcnosť neunavene starajú. Medzi takých zriedkavých mužov patrí v národe, nám pobratimnom, srbskom — dr. Svetozár Miletič. On žije celý národu svojmu a skôr zanedbá súkromné svoje záležitosti, lež nejakú národniu! Odmenu svoju za namáhavú, obetovavú prácu nachádza v tom, že ho celý národ ctí a miluje.

Zriedkavý je taký človek, zriedkavý je
taký Srbin dnes, kde

„Наши дахи све су блеби —
А јунаци све су реби . . .“

My Slováci nikdy nezabudneme na zmu-
žilého obhajcu svojich svätých práv — Mile-
tiča; on žije, žiť bude večne v srdci srdca
slovenského!

Vlajkovič

so sborom srbských dobrovoľníkov prechádza do Bosny.

(Vyobrazenie na strane 12—13.)

Popri veliteľovi drinskej armády, gene-
rálovi Rankovi Alimpičovi, o ktorom sme
v čísle 11. roč. VII. „O.“ prehovorili, vtrhol
do Bosny i dobrovoľnícky sbor udatného boha-
tiera Vlajkoviča, ktorý po mnohých víťazných
šarvatkách s Turkami čakal na spojenie sa
s armádou Alimpičovou.

Vlajkovič je osobnosť veľmi zaujímavá a
zasluhuje zvláštnej pozornosti. Je to jedon
z najvýtečnejších srbských bojovníkov.

Major Djoka (Jurø) Vlajkovič narodil
sa r. 1831 v Belehrade. Už v útlom veku
učil sa od svojho junáckeho otca nenávidieť
Turkov. R. 1845 ostal sirotou. V štrnástom
roku vstúpil do srbského vojska, v ktorom
až do r. 1848 zotrval. Tohože búrlivého roku
bojoval statočne jako dobrovoľník pod gene-
rálom Kničaninom v Uhrách proti Maďarom.
Najlepšie vyznačil sa pri bránení varadín-
skeho mostu v Srbobrane (Szent Tamás), kde
bol i ľahko poranený. Po skončení uhorských
bojov vrátil sa Vlajkovič opäť do srbského
radového vojska; no nezadlho znechutila sa
mu tá služba, i prestúpil do vojska ruského.
V Rusku našiel, čo hľadal; i vycvičil sa do-
konale v umení vojanskom. V krymskej vojne
vyznačil sa hneď v prvej bitke, i povýšený
bol na dôstojníka. Skoro na to stal sa stot-
níkom. Roku 1855 dňa 9. júna bol ťažko
ranený delovou kulou, následkom čoho ztrávil
šesť týždňov v nemocnici, kde mu i pravá
noha odňatá bola. Keď mu nohu odníмали,
kúrtil si cigaretku a snašal boľasť bez slova.
Práve išiel okolo dozerajúci veľkoknieža Kon-
stantín. Vlajkovičova odhodlanosť tak ho po-
hla, že zúal rády z prs svojich a pripíjal jich
Vlajkovičovi hovoriac: „Milý synu, ty za-
sluhuješ skôr vyznamenania než ja.“ Že ostal

pri živote, má ďakovať svojmu vznešenému
priaznivcovi, kniežatu Vasilčíkovi, ktorého
vlivom bola mu zvláštna starosť a opatera
v lazarete venovaná. I dopravený bol zo
sevastopolskej nemocnice do Odesy, kde sa
chytro vyhojil. Medzi tým časom, keď sa
v Odeze jako rekonvalescent bavil, objavilo
sa pred mestom nepriateľské loďstvo. Vlajko-
vič, ačkoliev ešte veľmi slabý, išiel hneď ku
generálovi Lüdersovi a žiadal, aby mu nie-
ktoré miesto pri bránení mesta vykázano
bolo. Stalo sa dla žiadosti jeho a on pracov-
val za niekoľko dní a nocí pri vatrene veliteľa
Sčegoleva. K boju neprišlo, lebc sa nepriateľ-
ské loďstvo obrátilo k Očakovu. Dňa 19. júna
r. 1859 vzal Vlajkovič prepustenie z ruskej
služby a išiel nazpät do vlasti, kde ufal, že
bude môcť spolupôsobiť k osvobodeniu Juho-
slovanov. O tri roky na to svitol deň, kde
Vlajkovič znovu čo bohatier mohol sa vy-
značiť. Bol to pre Turkov osudný deň 3. a
15. júna 1860. Vlajkovič na prvú zprávu,
že v Belehrade zúri boj medzi Turkami a
Srbmi, ponáhlal sa na bojište, organizoval
čatu odhodlaných bojovníkov a zahnal Turkov
po krátkom tuhom boji z otvorených miest,
tak že do pevnosti zavreť sa museli. Veľmi
sa vtedy pričínil, že česť srbského ľudu úplne
bez poškrvny sa zachovala, že v boji tom
za svobodu nestalo sa nič, z čoho by svet
Srbom včítku barbarstva a neludskosti mohol
robiť, tak jako všetkým právom sverepým
Turkom ju robí. Kňaz Michal Obrenovič po-
volal k sebe Vlajkoviča, ďakoval mu za vý-
tečné jeho služby a ponukol mu, aby vstúpil
do radového vojska. Vlajkovič dojatý úprim-
nosťou vladárovou, v ktorého celé Srbsko
nádeje svoje skladalo, prijal namáhavú službu

a za štyri mesiace, to jest až do uzavrenia pokoja strážil posíciu pred pevnosťou belehradskou. Za hrdinské držanie sa jeho počtli ho mešťania pančevacskí skvostným mečom. Roku 1869 opustil Vlajkovič znovu vojenskú službu a pridrúžil sa s veľkou horlivosťou ku snahám srbskej omladiny. Sbliženie, poznanie a smierenie sa Slovanov vôbec a Srbov a Horvátov zvlášte bolo mu cieľom snaženia, pre čo i mnohé cesty po krajinách juhoslovanských konal. Veľmi pôsobil na počatie a zdar terajšieho povstania v Hercegovine a Bosne, pre ktoré i niekoľko dobrých vodcov zaopatril. Do vojny slovansko-tureckej išiel sám s celým sborom srbských dobrovoľníkov, i vyznačil sa v bojoch.

Vlajkovič je známy celému srbskému národu a každý Srb ctí ho a miluje čo jedného z najlepších svojich národných vodcov. On je veľkým priateľom celého Slovanstva. Sú

dobrym rečníkom pôsobí i ohnivým slovom pre ideu svoju, slovanskú. V svojej domácnosti je opravdivým vzorom slovanskej pohostinnosti. Manželka jeho je vzdelaná Ruska. Dietky svoje, syna a dcérku, má Vlajkovič na výchove v Rusku.

Vo sbore Vlajkovičom panuje vzorná kázeň a prísnosť, a preca ho bojovníci veľmi ctia a milujú, lebo bez závažnej príčiny nesmie byť nikomu ublíženo. Ačkoľvek je Vlajkovič jednonohý, preca vodí svoj sbor vždy koňmo do boja. Za nim jazdieva sluha a nosí mu barlu.

Obrázok náš predstavuje Vlajkoviča, jako so svojim sborom prestupuje zo Srbska cez hranice do Bosny. Tu vyznačil sa v mnohých bitkách, najmä pri Beline, kde bol na zdravej nohe ranený. Takých hrdinov má slovanská myšlienka!

Džigitovka na Kavkaze.

(Vyobrazenie na strane 21.)

V epise cesty po Kavkaze, ktorú tam konal jeden český umelec, nachádzame nasledujúce, čo obrázok náš objasňuje: „Zastali sme v jednej veľkej dedine. Všetky osady, ktoré sa v jednej čiare okolo Kaspického a Čierneho mora tiahnu a reťaz okolo severného Kavkazu tvoria, majú vojenské obyvateľstvo a každá z nich je sama o sebe zvláštnou vojanskou stanicou. Mužovia sú dobre vyvinutí radoví Kozáci, všetci jazdci a dobre ozbrojení. Keď nemajú vojenskú službu, obrábajú svoje pole. Všetko stojí pod mocou vojanskou a tej okolnosti mám čo ďakovať, že nás veliteľ stanice, v ktorej sme

odpočívajú, zvláštnou divadelnou džigitovkou prekvapil. Niekoľko minút po rozkaze objavilo sa pred nami štyridsať Kozákov, aby previedli jednu z najvelkolepejších hier jazdeckých. Ani v našich cirkusoch nevideli sme tak odvažlivého jazdca pri takých pokusoch sily jako tu. Urobili mnoho najkrajších predmetov a obrátov, nabíjali ručnice v najprudkejšom behu, hádzali čapicami do povetria a na zem, pri čom v behu na zem zoskočili, aby hodenú vec opäť vyzdvihli a okamžite zase sedeli v sedle. Vyše hodiny zabávali nás títo Centaurovia, ktorí so svojimi koňmi srastli byť sa zdali.“

Drobnosti.

Štrnástočný junák. Mladý Bulhar Štefan Monov, ktorý nemá ešte ani štrnásť rokov, bojoval s neobyčajnou udatnosťou pri Zajčare. Jakeby úmyslne hľadal smrť, vrhal sa v najhustejšie rady nepriateľov, až konečne zksesol

k zemi. Najprv dopravený bol do nemocnice v Paračine, pozdejšie do Belehradu. Vzdr tomu, že mal šesť kuliek z ručnic v tele a že mimo toho bol ešte na 16 miestach ranený, uzdravil sa a žije teraz v Rusku, kam

ho priviezol generál Novoselov. Mladý junák bol od Čerňajeva a od kňaza Milána rádom vyznamenaný.

Nálezy v Mykénach. Známý dr. Schliemann odokryl zase vchod do dvojitého kruhovitého založeného „mesta mŕtvých“ u Mykén. V jednom hrobe sú štyri zlaté, bohaté ozdobené vázy. Krom toho našiel dva pečatné prstene a sedem ženských figur.

Čech medzi Indianmi. V Amerike je Čech tlumočníkom jazyka indiánskeho kmenu Siouxov. Je to M. Hronek z Domažlic. Teraz je na výprave s generálom Crookom proti nepriateľským Siouxom. Čsi majú povest národa linguistického; ale žeby bratia naši i indiánskeho tlumočníka mali, to zajiste prekvapuje. Hronek zná jazyk český, nemecký, anglický a siouxský, ktorý sa v Yanktone a v Bismarcku v Dakote naučil.

Školy a učítelia v Bulharsku. R. 1872 prišiel do mesta Naskkej v Thracii za riadiaceho učiteľa Bulhar Jozef Berkovský, ktorý v Prahe na vyšších ústavoch sa vzdelal. Počal riadať dve reálne triedy a vôbec pracoval so všetkou usilovnosťou na roli školskej. Ostatní učítelia a intelligentní mladší Bulhari schádzavali sa k nemu k milým večerným zábavám, pri ktorej príležitosti ovšem hovoreno bývalo i o vecach národných, o nádeji pre budúcnosť a podobné. Avšak skoro udaní boli tamojšími Grékofilmi a keď cudzí jedon Bulhar s jedným Grékom sa povadil, boli všetci učítelia a ostatní mladší Bulhari zavrení a k doživotnému žaláru do Diarbekýru v Asii odsúdení. To stalo sa na jednoduché udanie a očernenie Grékov. Za tri roky boli strašne väznení, z počiatku v tmavých dierach jedon meter širokých a poldruha metru dlhých. Od krku išla refaz na chodbu, na ktorej stráž pri každej obchádzke natrhla, tak že jim ani toho nepohodlného spánku popriano nebolo. „Skoro za mesiac,“ vypravuje Berkovský, „bol som úplne pozbavený smyslov, bol som bez seba. Keď sa nám ulahčilo a kajmakam dovolil nám voľne v meste výživu si hľadať, bol som tak šťastný, že som bol prijatý za inžinierskeho assistenta pri stavbe ciest. To mne i súdruhom, keď sme počuli o povstaní v Bulharsku, pomohlo

k úteku. Pýtal som dovolenie do blízkych kúpeľov a vysiel s priateľom za mesto. V preobleku tureckom dostali sme sa až k Eufratu. Hneď čo Europčania sa obliekajú a za inžinierov trasujúcich cestu ku Bagdadu sa vydávajú, hneď zase čo Turci preoblečení, dostali sme sa až do Alexandretty a ztade po ruskom parníku do Odesy. Takto boli sme 33 dní na ceste ustavične medzi životom a smrťou.“

Abdul-Kérim-baša patrí k tým hrdinom, na jakých Turecko nemá nedostatok a ktorí dvíhajú meč svoj nie na obranu vlasti, ktorí nemajú, ale k dosiahnutiu osobných výhod. Abdul-Kérim, ktorý vyznačil sa úžasným krveprelievaním v nešťastnom Srbsku, stojac na čele vražedných hord čerkeských a bašibozuských, a ktorého nedávno budapeštianski softi čestným mečom za jeho barbarstvo poctili, tento „statočný“ generál je renegát a síce Nemeč, ktorého rodinné meno je Stecker. Narodil sa r. 1821 čo syn erfurtského úradníka, studoval na kat. gymnasiame v Erfurte, kde bol spolužiakom kardinála Hohenlohe a kniežata tohože mena, teraz nemeckého vyslanca v Paríži; neskôr studoval na kat. gymnasiame v Heiligenstadte, konečne na realnej škole dr. Ungera. Slúžil v pruskej armáde, kde dosiahol stupeň stotníka, až konečne prestúpil k mohamedánstvu s celou obradnou slávou. Jeho bratranec zasedá v berlínskom ríšskom sneme; syn jeho z kresťanskej manželky (potomstvo haremské sleduje iné cesty) studuje teraz na tom istom heiligenstadtskom gymnasiame, kde sa jeho poturčený otec vzdelával. Heiligenstadt („mesto svätých“) jak môže byť hrdé na svojho vychovanca! Kresťanské detstvo a musulmanské mužstvo, katolícky študent a turecký „krotiteľ neverných poddaných a psov džaurov.“ Čo deje sa v hĺbinách duše takého človeka, keď raz pomyslí na beh svojho života, a čo deje sa v duši ubohého mladíka, keď počujúc prednášku z kresťanského náboženstva lebo z historie o krvelačnosti tureckej a hanobnosti renegátov, číta alebo počuje o skutkoch svojho otca a zločinoch jeho proti nevinnnej kresťanskej krvi? Abdul-Kérim skrýva starostlive pred svojim prvorozencom turecký svoj

pseudonym i svoj „vysoký úrad“ podobne tým ľuďom, ktorí žijú v neprávosti a vedú čo vyvrhelovia ľudskej spoločnosti hanobný obchod, ukrývajú sa pred vlastnými deťmi, ktorým dávajú skvelé vychovávanie. Otec, ktorý nesmie hlásiť sa ku svojmu synovi! Či to nenie trest Boží za „hrdinské víťazstva,“ ktoré dosiaľ (vraj) vydobyl Abdul-Kérim?

„*Bulharská kráľovná.*“ Bulharskú učiteľku, menom Rajka, uväznili Turci, lebo mysleli, že od nej dozvedia sa dôležité zprávy. V dobe, kde konaly sa prípravy k povstaniu, bola jedného dňa vo svojej rodnej obci, kde zastávala službu učiteľky, povolaná do schôdzky výboru, kde jej bolo naloženo, aby ušila zástavu s nápisom „Svoboda alebo smrť.“ Zástava bola hotová v určitý deň. Nadšenie bolo veľké. Rajka posadená bola na koňa, zástava daná jej bola do ruky a vo víťazoslavnom sprievode vedená bola ulicami. Mládež spievala pred ňou, bojovní muži pobe-

rali sa za ňou. Sláva tá nemala dlhého trvania. Prišli bašibozukovia a zaujali Ottu-Keje, kde sa tie veci boly prihodily. Rajka schovala sa do stanov Hafisa bašu, kde s ňou nakladali najhanobnejším spôsobom. O štrnásť dní odvedená bola do Plovdiva. Na ceste napádala ju turecká luza zúrivo a posmievala sa jej jako „kráľovne bulharskej.“ V Plovdive hodili ju do žaláru, kde znášala hroznú muku. Trápená bola hladom a povedomím, že dobrá jej povest navždy je zničená tým, čo sa s ňou dialo tej noci v stánoch tureckých. Nebola by ušla provazu, ale ťažká nemoc, jako i prímluva anglickej komisie, amerického generálneho konsula a iných vážených osôb zachránila jej život a Selim efferendi prepustil ju na svobodu. Zovňajšok jej bol pôvabný. Ubohá deva od toho času choravie. Tak rozširujú „šlachetní a kultúrni Turci“ osvetu va východe!

Listárenň redakcie a administrácie.

Číslo týmto nastupuje „Orol“ ôsmu pút svoju po milom Slovensku, aby na krydlách svojich donášal do príbytkov šlachetných duší slovenských národnú pieseň a povest, i poučoval synov a dcéry nebotčných Tatier o najnovších udalostach na juho-východe a vôbec o vydobytkoch našich krevných slovenských bratov. A veru zasluhuje náš vždy mladý „Orol,“ aby mu každé okno otvorené bolo, kde bijú srdcia národu nášmu verné, aby každé slovenské ucho počúvalo harmoniu piesne a povesti národnej. Vlastenci, budme nenuavení v podporovaní a šírení národných časopisov, najmä v tejto dobe, kde najviac domáhat sa máme národného i kultúrneho života a pokroku: veď literatúra je zrkadlom a baštou života národného i kultúrneho pokroku! Nech každý dosavadný čitateľ „Orola“ predplatí sa naň i nech všemožne odporúča ho každej šlachetnej rodinke slovenskej. Kto do konca marca celoročnú svoj predplatok nám zašle, dostane dva veľké, krásne prevedené obrazy: „**Bitka Černohorcov s Turkami pri Vučidole**“ a „**Bitka Srbov s Turkami pri Tesici**“ za nepatrný doplatok 1 zl. 20 kr. (alebo pri odobraní jedného obrazu 60 kr.), ktorý buď ku predplatku nech sa priloží, buď poštovou dobierekou

sa zapraví. Kto nám desať odberateľov zaopatrí, dostane jeden výtisk nádavkom. — Číslo toto posielame skoro všetkým minuloročným odberateľom; kto „Orola“ nemieni odberať, nech nám číslo toto hued (retour Detva) nazpät pošle a korresp. listkom úmysel svoj sdeliť nepremešká, ináč bude za odberateľa považovaný. Reklamované čísla pošleme patričným po tieto dni; pre mnohé práce nemohli sme poslať žiadosti jich vyhoveť. — P. **Nezab.** „Fatalista“ ľúbi sa nám; vyjde. Nerobí nič, že jej sujetom je povera. Prácičky: „Tamaň“ a „Spomienky na Magurského“ čakám. Listovne viac. — P. **Jar. Skalský.** Básnické pokusy Vaše ľúbia sa nám; no nehodia sa ešte pre „O.“ Studujte pilno prosodiu a poetiku; čítajte slovenské a iné klassické vzory; cvičte sa i v prosaicom slohu. — P. **J. Č. R.** v Prahe. 33 výtisky „O.“ preznáčili sme pre Vašich rovesníkov; ráčte i jich mená udat. — P. **H. B.** v Prahe. Či máme tých 5 výt. na Vás posielat? Do Olemúca ide na p. H. K. 37 výt.; i Příborania odoberajú vyše 20 výt.; i Brnania a iní studujúci česko-moravskí sa pochlapili. Sláva mládeži česko-moravskej! — P. **J. Kut. st.** Dieky. Sľúbené čakáme!

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Detve (Zólyom megye):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Študujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učiteľia obdržia „Orola“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orola“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3¹/₂—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na štvorke.

Majiteľ a vydávateľ **Andrej Truchlý-Sytniansky.** — Knihlač.-účasť spolok v T. Sv. Martine.